

röda rummet.

Revolution och klimat

Identitetspolitik > Maoism > Rysshott > Venezuela > Svenska modellen

Revolution och klimat

#171- #172

Kära läsare

> **Identitetspolitik**; hur ska man egentligen definiera begreppet? Hur står det i förhållande till marxismen? Och hur påverkar denna typ av inriktning den praktiskt politiska orienteringen? Johannes Jensen försöker att uttyda denna strömnings ibland tämligen otydliga tecken.

> Många höjde säkert på ögonbrynen när Jan Myrdal inte bara försvarade den rasistiskt anstrukna tidskriften Nya Tidens rätt till yttrandefrihet utan även publicerade sig i ett av dess nummer och därtill menade att den stod på rätt sida i kampen mot imperialismen. Finns det någonting i **maoismen**, den ideologi där Myrdals politiska rötter står att finna, som bringar ljus över hans positionering? Peter Widén nystar i denna frågeställning.

> I Björn Holms roman **Ryssen kommer** utspelar sig handlingen i Stockholms skärgård 1719-20 där den ryska flottan manövrerar, samtidigt som man landstiger i Östergötland. Äldre historia ger också en mängd vittnesbörd om frostiga relationer och fientligheter mellan Sverige och Ryssland, men direkt krig mellan länderna ligger över 200 år bak i tiden. Men, trots det, piskar det svenska etablissemang upp bilden av ett förestående rysshott. Vari bottnar detta rysshott – och rysshatt? Erni och Ola Friholt söker svar i historien och nuet.

> De alltmer markanta klimatförändringar är ett faktum. **Hur samspelar klimatförändringar med den socioekonomiska kampen?** Andreas Malm gör i en brett upplagd essä, både nutida och historiska nedslag som belyser denna dialektik. Han formulerar också tio krav som omedelbart bör resas i kampen mot den fossila makten.

>3
*Identitetspolitikens
möjligheter och fällor*

>5
Maoism på avvägar

>7
*Vari består det
ryska hotet?*

>10
*Revolution inför
klimatkatastrofen*

>18
Venezuela

>23
*Kan Sverige bli
mer jämlikt?*

> Utvecklingen i den ekonomiska och sociala omvälvningens Venezuela har i över ett decennium löpt som en röd tråd genom Röda rummets spalter. I detta nummer reflekterar Edgardo Lander över **Venezuelas nuvarande kris**, en kris som på djupet handlar om statsmaktens beroende av starkt sviktande oljeintäkter. Som motdrag fokuserar nu Maduroregimen på en omfattande utvidgning av landets gruvbrytning, en strategi som, om den blir verklighet, enligt Lander bland annat skulle innebära ett hårt slag mot Venezuelas ursprungsbefolkningar och en ren ekologisk katastrof. Dessutom publicerar vi en artikel av Mark Weisbrot som skisserar en möjlig omläggning av den ekonomiska politiken för att på kort sikt stabilisera situationen.

> De socialdemokratiska ideologerna Anders Nilsson och Örjan Nyström har tillsammans i en rad böcker analyserat – och kommit med inpass – det rådande svenska samhällets strukturer. I sin senast utgivna bok **Flyktingkrisen och den svenska modellen** tar man sitt avstamp i 2015-års omfattande migrationsvågor och försöker att ge en bred förståelse över hur invandringen påverkar samhället samt vilka åtgärder som bör vidtagas. Anders Karlsson värderar Nilsson/Nyströms ansats.

Välkommen!

Red.

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistiska Partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*).

Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 62-63 sedan starten 1997 (nummer 171-172 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Daniel Brandell, Malte Dahlberg, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, och Ingemar Sandström.

Ansvarig utgivare: Anders Karlsson

Grafisk form: Ulf Östman

Omslagsbild: Ende Gelände @flickr CC BY-NC 2.0

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer

Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0

Hemsida: www.rodarummet.org

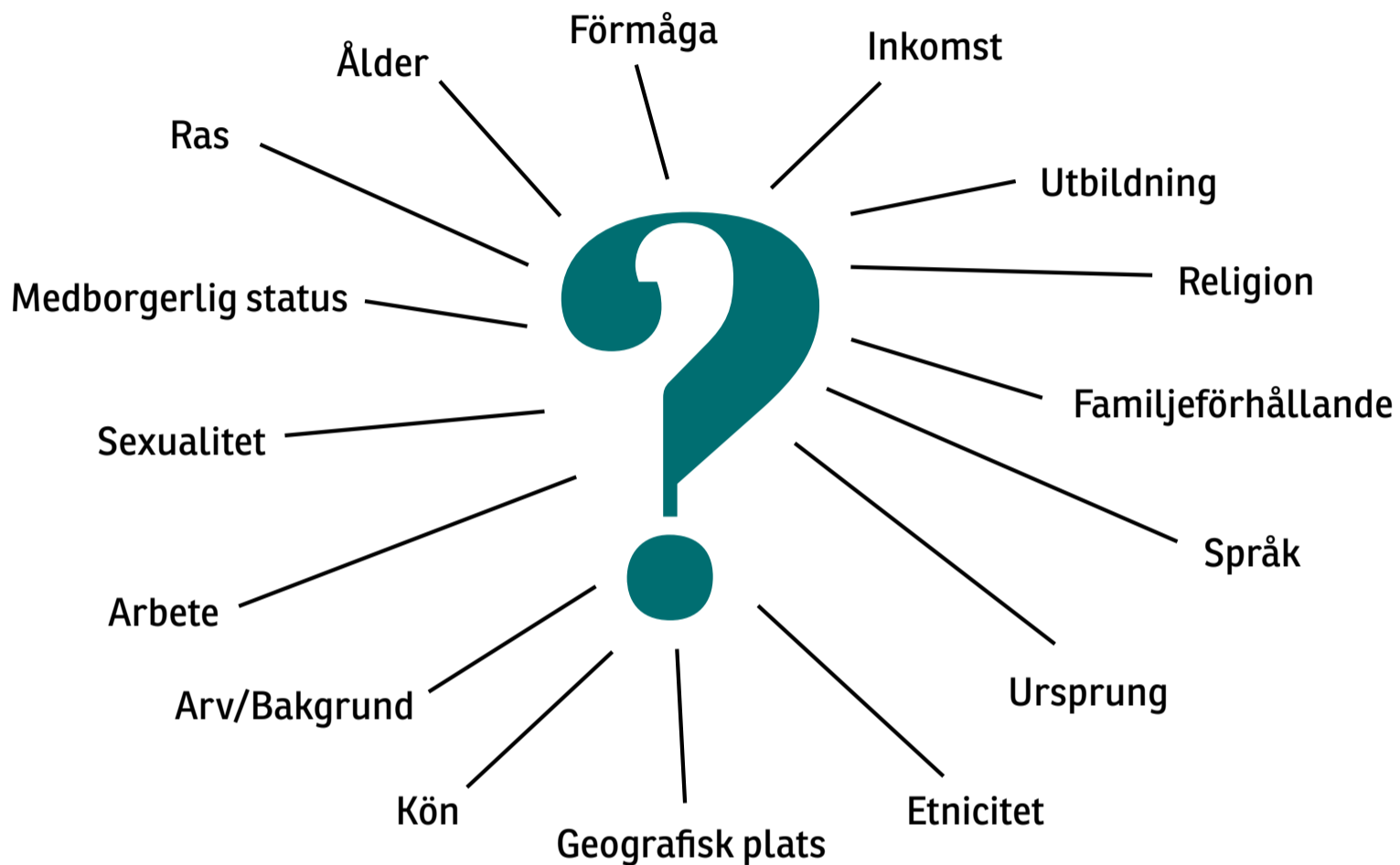
Tryck: V-Tab, 2016

Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg. (www.tidskriftsverkstaden.se)

ISSN: 1403-3844

Allierad i kampen?

– identitetspolitikens möjligheter och fällor

Identitetspolitik har blivit ordet på allas läppar. Liberaler varnar för universalismens annalkande undergång och socialister för kampens splittring i frågor om representation. **Johannes Jensen** orienterar sig i identitetspolitiken och resonerar kring hur socialister bör förhålla sig.

”Vi gillar olika” säger antirasisten som om det vore en självklarhet, men vad är det egentligen som är så olika? Det är i denna komplexa motfråga som vänstern just nu gräver – många skulle kanske till och med säga kört fast. Att olika riktningar inom den brett definierade vänstern står emot varandra, till och med bekämpar varandra, är allt annat än nytt – men sällan har väl den rent språkliga förbistringen varit större. Således svämmar kultursidor och debattforum

över av mer eller mindre antagoniska inlagor, där ingen part riktigt tycks nå utanför sin egen svär och där alla upplever sin egen ståndpunkt som djupt missförstådd. Så vad är egentligen ”identitetspolitik”?

Själva termen används ofta nedsättande och tycks mer populärt bland belackarna än bland anhängarna, inte minst därför att begreppet identitetspolitik klumpar ihop en hel strömning av politiskt teoribildning och politiska resonemang. Begreppet är relevant såtillvida att tankeströmningarna har det gemensamt att de sätter personens och/eller gruppens identitet i centrum och fokuserar på de förtryck och fördomar som möter en på basis av vem man är och hur man definierar sig. Men begreppet innehåller en dubbelhet då det också innefattar det politiska byggandet av identiteter, vilka formuleras i en slags motsättning till normsamhället.

När började vi prata om identitet?

Att grupper medvetandegör sig själva och definierar de förtryck man som kollektiv möter har en historia som går tillbaka lika långt som det funnits samhällsklyftor och motståndskamp. Att en grupp i ett samhälle skapar ett gemensamt subjekt är grundförutsättningen för att kunna skapa ett kollektivt projekt. Slavar som kräver frihet och samma rättigheter som sina ägare måste först identifiera förtrycket de drabbas av, men de måste också kunna inse sin tillvaro som grupp, varför situationen de befinner sig är förhatlig och varför en kamp för gemensam frigörelse är nödvändig.

Även om den moderna arbetarrörelsen kunde organisera sig på basis av en marxistisk analys av klassamhället och dess motsättningar så byggde den också upp en egen arbetaridentitet som

stod i kontrast mot den borgerliga kulturen. Den bildning som arbetarrörelsen bedrev efterliknade till stora delar de borgerliga idealen, vilket delvis kan förstås i ljuset av att både socialismen och liberalismen är rörelser födda ur Upplysningen, men arbetarrörelsen sysslade också med ett slags bygge av en arbetaridentitet med ett moraliskt uppvärderande av kroppsarbetet och egna kulturella uttryck. Det är i sig inte så märkligt. Även om arbetarrörelsen siktade mot att övervinna det klassamhälle som gjorde dem till proletärer så behövde de också hitta gemensam styrka i sin identitet för att kunna bryta banden.

Det finns såklart mängder av exempel på problematiska och menliga följder av identitetsbygget inom arbetarrörelserna. Hur den socialdemokratiska arbetarrörelsen byggde en norm kring den manliga industriarbetaren som fungerade exkluderande gentemot

ARTIKELFÖRFATTARE

Johannes Jensen

är partisekreterare för Socialistiska Partiet Han ingår i Röda rummets redaktion.

För vad händer om den frustrerade mannen istället för att försöka bryta sitt vita cis-mansprivilegium identifierar sig med det. Tar till sig "bördan" av att vara en definierad grupp med en historiskt unik position?

kvinnodominerade delar av klassen. Hur den arbetaridealiserade "socialrealismen" i Sovjetunionen fick sitt genomslag i samma skede som regimen bedrev en alltmer reaktionär politik. Ändå, all hittillsvarande klasskamp har formats av det dialektiska förhållandet mellan klassanalys och klassidentitet.

Som teoretisk strömning går identitetspolitiken emellertid tillbaka till sextio- och sjuttioalets rättighetskamper för etniska och sexuella minoriteter i framförallt USA och Västeuropa. Utöver att vara rena politiska kamper för grupper som utsattes för majoritetssamhällets förtryck, gav rörelserna upphov till teoretiska modeller som satte själva upplevelsen av förtrycket i centrum. Det finns många paralleller till det postkoloniala tänkandet, som fick genomslag under samma period. Där en marxist kunde se marknadsmekanismerna bakom kolonialismen, fokuserade postkoloniala tänkare på hur rättfärdigandet av kolonialismen såg ut, hur de europeiska erövrarna gjorde sig själva till normen och de undertryckta till undantaget – västerlandet till Kultur och österlandet till Natur och så vidare. Alltså en teoretisk forskjutning från bakomliggande intressen och mekanismer till den upplevda verkligheten. Teoretiskt utvecklades exempelvis begreppet intersektionalitet, som används för att studera samverkan mellan olika typer av förtryck och hur en människas tillvaro formas av dennes såväl, kön, klass, etnicitet som sexuell identitet (se Röda Rummet nr 3-4 2011). Identitetspolitik är löst menat politik som tar sin utgångspunkt i denna teoretiska vändning, och som fokuserar på att frigöra människor från förtryck.

Detta är inte en entydig utveckling, men att identitetspolitiken vunnit sitt genomslag i samma skeende som nyliberalism och globalisering vunnit avgörande segrar har format strömningens politiska innehåll och inriktning. Vändningen från traditionella klassanalyser till föreställningar om mer flytande identiteter sammanfaller med att traditionell (vänster-)klasspolitik försvunnit från den politiska arenan. När en analys tar avstamp i upplevelse och hur normer upprätthålls på ett socialt plan är en inte otänkbar följd att förtryck reduceras endast till sociala praktiker, exempelvis är klassförakt något som de flesta som saknar socialt eller ekonomiskt kapital drabbas av i olika sammanhang. Identitetspolitiska tänkare har då lanserat

begreppet "klassism" och ställer det bredvid andra former av diskriminerande praktiker. Så länge vi undersöker hur samhällshierarkier manifesteras socialt är detta inget problem, men när en rörelse slår fast att den politiska stridsfrågan är själva normerna kring klasstillhörighet uppstår motsättningar med politiska inriktningar som framhåller andra lösningar. Skall vi gå till roten med problemet genom klasskamp eller utbilda chefer i att behandla anställda med större respekt? Identitetspolitik kan lika gärna paras med en liberal ekonomisk politik som med en socialistisk.

Förkasta eller omfamna?

Som politisk praktik tenderar överföringen av ett teoretiskt resonemang till politisk praktik att generera en del komplikationer. Att vända fokus från att alltid diskutera den som avviker från normen, och istället resonera kring hur privilegierade grupper tar sig rätten att definiera vem som avviker är så klart relevant, inte minst eftersom privilegierade grupper helst definierar sig utifrån negationer. Genom att ta avstånd från en okultiverad arbetarklass- eller glesbygdsschablon definierar sig medelklassen, genom att måla upp "invandraren", formar Sverigedemokraten sitt "vi" (de får det som regel förtvivlat svårt när det kommer till att faktiskt definiera det "svenska"). Men vad händer när "den andre" skall definiera sina förtryckare på samma kulturella plan som hon själv blir definierad? När den som blivit utpekad till undantag skall definiera normen? Identitetspolitiska debattörer brukar definiera normen som "en vit heterosexuell cis-man" med vanligt förekommande funktionsuppsättning", och att det är denna grupps normvärde som kampen står emot. Och det är ju sant att en vit heterosexuell, cis-man utan funktionsnedsättning tillhör den grupp som får utstå allra minst, det är också sant att denna grupp är absolut överrepresenterad inom diverse eliter. Ändå, hur upplevs det att vara definierad som samhällets absoluta vinnare om man är född i en avfolkningsort i inre Norrland? I en före detta bruksort med skenande missbruksproblematik, åtta mil från närmaste näringsidkare? Det är tveksamt hur stor identifikation det finns med tanken på att vara samhällets vinnare. Ett svar är då att lägga till normen "urban övre medelklass", men frågan är om inte teorin möter sin begränsning när det gäller hur stat och kapital i allt mindre utsträckning behöver den svenska landsbygden. För

den som vill studera hur patriarkala strukturer upprätthålls i en bygd där män blivit arbetslösa är det förstås en utmärkt metod, men för ett politiskt projekt som syftar till social och ekonomisk frigörelse för människorna i bygden behövs något mer; att då reducera förtryckande strukturer i samhället till normer trubbar inte bara av vapnen att möta förtrycket med, det riskerar också att fördjupa de klyftor som teorierna kan vara så användbara i att identifiera.

För vad händer om den frustrerade mannen istället för att försöka bryta sitt vita cis-mansprivilegium identifierar sig med det. Tar till sig "bördan" av att vara en definierad grupp med en historiskt unik position? Alla de högerextrema rörelser som blivit alltmer högljudda de senaste åren – från amerikansk "alt right" till svenska gammelnazister – liknar de inte en spegelbild av en svepande queerfeministisk anklagelseakt över det västerländska patriarkatet? Utan ett alternativ att erbjuda, som faktiskt kan inkludera människor som inte gjort sig av med sina reaktionära värderingar, förblir identitetspolitiken svag som politisk kraft. Intersektionella rörelser har lanserat begreppet "allierad" som beskriver alla de som deltar i en kamp de inte är drabbade av själva; människor som använder sina privilegier som resurs för en kamp de, enligt ett identitetspolitiskt credo, inte själva kan förstå och inte har rätt att definiera. Men hur viktigt det än är att ge utrymme till människor som är vana att skuffas undan och tryckas ned är det faktiskt inte tillräckligt.

Frigörelsekamp är brokig, folkkrörelser innehåller tveklöst inslag inte alla tycker om. Det är en vanföreställning att det någon gång i historien funnits en homogen, renodlad intressekamp. Samtidigt är påståenden om att styrkan ligger i mångfald och bredd bara sant om det finns någorlunda samstämmiga idéer om vad kampen syftar till, vem som är motståndare och vilka metoder som är vettiga. Identitetspolitiken är ett utmärkt verktyg för att förstå alla de människor som behövs i kampen för ett annat samhälle, men när det kommer till att hitta de saker som förenar oss har den sina begränsningar. Vi behöver inte bara "allierade" vi behöver kamrater. <<

* Cis-person; någon vars biologiska kön överstämmer med hens juridiska, sociala och upplevda kön. Motsats; transperson

BILD. Jan Myrdal med resesällskap i Kambuchea augusti 1978. I bakgrunden Angor Vat.

Jan Myrdals beslut att skriva i den högerextrema tidskriften *Nya Tider* har orsakat en debatt där även delar av den vänster som stått honom nära – Clarté, Fib/Kulturfront och de sista åren även "r-arna" i Kommunistiska Partiet – nu tar avstånd från honom.

Maoism på avväggar

Att Myrdal nu följer samma logik som Nils Flyg i trettioalets Socialistiska Partiet (som hamnade i samarbete med den tidens bruna krafter) är inte en blyxt från klar himmel. Hela Myrdals historia har pekats mot möjligheten av ett sådant steg. Dels handlar det om den variant av förvriden "marxism-leninism" som Myrdal tillhört, i realiteten Stalins och maoismens politik och ideologi. Dels handlar det antagligen till viss del om Myrdals speciella personliga karaktär – alla från den stalinist-maoistiska traditionen går ju inte den väg Myrdal nu beträder.

Men låt oss börja med den ideologiska bakgrunden och med en historisk genomgång. Myrdal och andra mao-stalinister har alltid talat sej varma för "enhetsfronten". I deras teori kring

begreppet gäller det att se var "huvudmotsättningen" går och skapa allianser utifrån detta. Faktum är att mao-stalinisterna aldrig förstätt vad den Kommunistiska Internationalen verkligen menade med enhetsfronttaktiken när den lanserades 1922. Taktiken byggde på konstaterandet att den revolutionära stormvåg - som inneburit seger genom oktoberrevolutionen i Ryssland och revolutionära resningar i Ungern, Finland, Tyskland och en förrevolutionär situation i flera länder - nu ebbat ut. Arbetarrörelsen hade splittrats och på de flesta håll hade socialdemokratin slutit upp bakom den borgerliga staten. I Tyskland hade de socialdemokratiska ledarna begått öppet förräderi, vilket manifesterades i deras inblandning i mordet på Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg. Resultatet var en avgrundsdjup spricka mellan socialdemokrater och kommunister.

Icke desto mindre föreslog Komintern 1922 en proletär enhetsfront mellan partierna och deras sympatisörer. Den socialdemokratiska ledningen hade begått förräderi 1914 och 1918-19, men den kommunistiska internationalen kunde konstatera att detta inte lett till att proletariatet i någon hög grad läm-

nat socialdemokratin. I vissa länder hade kommunisterna nu majoriteten av de politiskt organiserade arbetarna bakom sej men i många andra var socialdemokratin dominerande. De socialdemokratiska arbetarna delade de kommunistiska arbetarnas klassintresse. De var ideologiskt splittrade men hade samma behov och attackerades av samma fiende. Denna grund av gemensamma intressen i den omedelbara klasskampen var utgångspunkten för Kominterns förslag om proletär enhetsfront, en enhet på klasskampens grund.

När Stalin och hans allierade efter Lenins död tillskansade sig den avgörande makten i Sovjetunionens kommunistiska parti gled man bort från denna klasskampspolitik. Istället menade Stalin, Bucharin med flera att man till exempel i Kina skulle underordna sej den borgerliga "demokratiska" rörelsen Guomindang under Chiang Kai-cheks ledning. Vänstern inom partiet (Trotskij med flera) motsatte sej denna politik – och de fick rätt. I två blodiga massakrer i Shanghai och Kanton massakrerades kommunisterna av Guomindangs "demokrater".

1929 slog Stalinregimen om och förklarade att nu gällde "Klass mot Klass". Omsvängningen speglade den desperata situationen i Sovjetunionen och behovet av segerrika revolutioner som kunde bryta Sovjetunionens isolering. Men "klass mot klass-politiken" var inte en återgång till Kommunistiska Internationalens proletära enhetsfront. Det var i stället en ultravänsteristisk desperat politik med orealistiska förhoppningar om snabba segrar för kommunistpartierna.

I stället för enhetsfront med socialdemokratin stämplades nu de socialdemokratiska partierna som "socialfascister". Socialdemokratin beskrevs som den allt starkare fascistiska rörelsens "tvilling". Klass mot klass är alltså en mycket missvisande beteckning, "arbetare mot arbetare" hade varit mer korrekt. Denna period av Kominterns historia brukar kallas den "tredje perioden". Den nu landsflyktige Trotskij såg det katastrofala i tredje periodens politik och agiterade för att kommunisterna åter måste tillämpa den proletära enhetsfronten. Men varken kommunistiska eller socialdemokratiska ledare lyssnade på honom. Vi vet resultatet: Hitlers maktövertagande.

ARTIKELFÖRFATTARE

Peter Widén

är medlem av Socialistiska Partiet och före detta metallarbetare.

Nu, efter Chrusjtjovs kritik mot Stalin, var husbonden istället Kinas Kommunistiska Parti. Maoisterna tog ställning mot den kubanska hjälpen till Angola, och spred precis som USA myten att Kuba bara var ett verktyg för Sovjets strävanden.

Folkfrontspolitiken

Nu slog det Stalinledda Komintern om igen. Fascismen skulle hädanefter mötas med frontpolitik. Men inte med proletär enhet utan med "folkfront". Kommunisterna och andra arbetarpartier borde nu enligt Stalin skrinlägga klasskampen och underordna sig de liberaler och "borgerliga demokrater" som ännu inte hade hoppat på det fascistiska taget. I den kapitalistiska depressionens 1930-tal – där kapitalismen visat att den betyder återkommande kriser, massarbetslöshet, nedpressade löner och uppkomsten av fascistiska partier skulle arbetarna enligt stalinisterna inte bedriva självständig klasskamp utan istället begränsa kampen till att bevara det kapitalistiska systemet minus fasciströrelserna. Folkfrontspolitiken var i grunden ett uttryck för att det stalinistiska, byråkratstyrda Sovjetunionen nu desperat sökte enhet med de "borgerliga demokraterna" och "borgerliga demokraterna" (imperialistmakerna Frankrike, Storbritannien etc.)

Resultatet blev katastrofalt; för att blidka de imperialistmakter man sökte allians med motsatte sej de av Moskva ledda kommunisterna all proletär klasskamp. I Spanien innebar det att stalinisterna under inbördeskriget med våld attackerade de arbetarorganisationer som verkade för arbetarkontroll över industri, infrastruktur och kollektiviseringar.

De imperialistiska makterna förhöll sej kallsinniga inför Moskvans kryperi och i augusti 1939 slöt Stalinregimen istället en non-aggressionspakt med Hitler-Tyskland. I november 1940 fördes till och med samtal om sovjetisk anslutning som fjärde land i axeln Tyskland-Japan-Italien. I juni 1941 anföll dock Hitler Sovjetunionen och nu var det dags igen för folkfrontspolitik, i allians med England och USA. Efter kriget satt Stalin med Churchill och amerikanarna och delade upp Europa som vilken imperialist som helst. Det är denna typ av allianspolitik som Jan Myrdal tagit till sig, kryddad med Mao Zedongs teorier om huvudmotsättningar. Denna syn har inget med den proletära enhetsfront som Lenin och Trotskij förordade. Den är i själva verket motsatsen.

När militärdiktaturerna föll i Vietnam och Kambodja visade det sej att Pol Pots röda khmerer i Kambodja hade en linje långt ifrån vietnamesernas. Man tömde städerna och drev ut befolkningen på landsbygden där de under slavliknande förhållanden skulle odla ris. Miljoner människor gick under i umbäranden eller slogs ihjäl om de opponerade sej. De röda khmerernas styre utvecklades till ett obeskrivligt terrorvälde och de började också göra råder in i Vietnam. Till slut interve-

nerade vietnameserna och störtade Pol Pot-regimen, en intervention som räddade livet på oerhört många kambodjaner.

Jan Myrdal och KFML (som varit dominerande i solidaritetsrörelsen med Vietnam) tog ställning för Pol Pots röda khmerer (som fortsatte ett gerillakrig, understödda av England och USA och som med imperialistmakternas stöd i årtal fick representera Kambodja i FN) och stödde också kinesernas angreppskrig på Vietnam. KFML och Myrdal hade tidigare tagit ställning för det kinesiska kommunistpartiet i motsättningen mellan Kina och Sovjet. Vietnam stämplades nu plötsligt som kapitalistiskt av mao-stalinisterna. Landet hade "bytt färg". Sådana "färgbyten" kunde i mao-stalinisternas föreställningsvärld ske genom politiska beslut. Sovjetunionen hade enligt dem bytt färg genom 20:e partikongressens beslut när Chrusjtjov avslöjat Stalins brott. Det behöver väl inte påpekas att ett sådant sätt att se på produktionssätt inte har något med marxism att göra. Kapitalism betyder verkliga bestämda relationer i ekonomin, att värdelagen styr utvecklingen och så vidare. Idag är Vietnam kapitalistiskt, men detta krävde verkliga förändringar i det ekonomiska livet; införandet av marknadsrelationer och privat ägande.

Myrdal hade med hull och hår anammat Maos teori att "huvudmotsättningen" i världen gick mellan "supermakterna" och världens folk. Supermakterna var USA och Sovjet, där Sovjet utpekades som den farligare "uppåtstigande" imperialistmakten. Med tiden accentuerades denna syn så att maoisterna i lokala konflikter till och med kunde ta ställning för USA-stödda krafter för att motverka "socialimperialismen".

Maoismen och Sovjet

I Sverige ledde det mao-stalinisterna till ställningstagande för den svenska militärmakten eftersom "Sverige hotades av supermakten, det socialimperialistiska Sovjetunionen". Sovjetunionen var ju vid denna tid en djupt byråkratiserad planekonomi med knappt styrfart. Arbetarna hade förvisso berövats den politiska makten redan på 1920-talet men fortfarande hade den härskande privilegierade byråkratin inte påbörjat nedrivningen av den rådande ekonomin; att som Myrdal och SKP se denna stat som den "uppåtstigande kapitalistiska imperialismen" kräver avancerad förträgningsförmåga vad gäller verkligheten. Men den stalinistiska traditionen har ju som vi sett tränat sina följeslagare i just detta. Förmågan att skifta ståndpunkt på ett logikföraktande sätt hade tränats upp till oanade höjder. Betänk skiftet från "tredje periodens" sekterism till folk-

frontsperiodens knäfall för borgarklassen. För att sedan följa Stalins påbud under Molotov Ribbentrop-paktens år, då fred med Nazityskland predikades och de makter som man tidigare desperat försökt blidka (Storbritannien och Frankrike) återigen skulle fördömas som imperialister, följt av enhet med dessa imperialister efter Hitlers överfall på Sovjetunionen.

Den som accepterar dessa lappkast hade ju fått en god träning i att följa husbondens röst. Nu, efter Chrusjtjovs kritik mot Stalin, var husbonden istället Kinas Kommunistiska Parti. Maoisterna tog ställning mot den kubanska hjälpen till Angola, och spred precis som USA myten att Kuba bara var ett verktyg för Sovjets strävanden. Den kubanska militära insatsen inte bara räddade Angola från sydafrikansk invasion, utan var instrumentell för apartheidregimens slutliga fall.

När Sovjetunionen gick in i Afghanistan för att säkra en pro-sovjetisk regim såg mao-stalinisterna detta som ett exempel på "socialimperialismens" strävan efter herravälde ända ned till Indiska oceanen. Man stödde därför utan hämningar de fundamentalister, utrustade av USA, som mobiliserade för sina egna reaktionära lösningar. Fundamentalisternas program var inget problem för Myrdal och hans anhängare. Huvudsaken var att "socialimperialisterna" besegrades. Att Sovjets invasion inte hade några progressiva bevekelsegrunder är en sak. Det kan dock inte leda socialister till att stödja en annan sida med ett uttalat reaktionärt program, men för Myrdal och KFML (som nu bytt namn till SKP) var det inga problem. Tillsammans med USA-imperialismen och alla borgerliga krafter sjöng man fundamentalisternas lov.

När Maos politiska linje i Kina ersattes av Deng Xiaopings återintroduktion av kapitalism stod dock Myrdal kvar vid den maoistiska politiken. Dock kunde han inte låta bli att stödja Dengs nedslående av studenter och arbetare på Himmelska Fridens Torg 1989. Denna massaker var en viktig hörnpelare i Dengs politik att förhindra allt folkligt motstånd mot marknadsreformerna och säkringen av den kapitalistiska restaurationen. I det längsta (tills albarnerna brutit med Kina) såg även Myrdal Albanien under Enver Hoxha som ett föredöme för arbetarklassen. Sammantaget kan vi således se att Jan Myrdal lyckas med att hamna fel i så gott som varje viktig fråga på världssarenan. Mot bakgrund av det – utifrån denna artikels historiska exposé – blir också hans senaste politiska förflyttning – där han menar att *Nya Tider* står på rätt sida mot USA – mindre obegripelig. <<

Vari består det ryska hotet?

I Kungsträdgården står som alltid Karl XII med handen riktad mot öster. Idag, liksom många gånger tidigare under historiens lopp, pekar makten i Sverige ut det stora landet på andra sidan Östersjön som huvudfienden. Men vad ligger bakom dagens frostiga klimat mellan Stockholm och Moskva? **Erni & Ola Friholt** tecknar sin bild av den rådande kalla krigsstämningen.

Sveriges riksdag slår Allan Widman, Liberalernas försvarspolitiska talesperson, larm om en förestående rysk invasion. Och Dagens Nyheter hakar på med artiklar om kränkning av luftrummet och farliga flygningar nära den ordinarie trafikrutten. När två ryska fregatter gick in i Östersjön ansågs det allmänt i media tyda på en förestående attack från dessa fregatter, som skulle kunna utrustas med kärnvapen. Några veckor tidigare ritades cirklar på kartan med beskrivning av hur långt ryska kärnvapenbärande missiler från Kaliningradenklaven skulle kunna nå i Norden och Västeuropa.

ARTIKELFÖRFATTARNA

Erni & Ola Friholt

har en mer än 40-årig fredsgärning bakom sig, i Svenska Freds, Fredsam och andra organisationer. Idag leder de fredsrörelsen på Orust där de arrangerar föreläsningar samt studiecirkel på aktuella teman.

BILD. Urklipp från en affisch från det så kallade "Kosackvalet" 1928. Texten på affischen löd "En var som röstar på "Arbetarepartiet" röstar på Moskva".

Samtidigt spekuleras det i hur Putin planerar att attackera Baltikum via Gotland, trots att Ryssland gränsar till de baltiska länderna. Vår försvarsminister upprepar sitt påstående att Rysslands aktiviteter i Ukraina och annekteringen av Krim visar på Putins planer om anfall mot Sverige. Inte omedelbart, för all del, men inom överskådlig framtid. Så har det låtit de senaste åren, även före annekteringen av Krim. Den ryska opålitligheten ses som given och dess pågående upprustning från en militär bottennivå anses visa de aggressiva planer landet hyser.

Historiens spår

Men det finns äldre och djupare traditioner i Rysslands förhållande till Sverige. När det första ryska riket med Kiev som centrum slets sönder av oenighet kallade man in dådkraftiga och pålitliga nordmän från Roslagen, ruser eller varjager. Mest känd av ruserna är Rurik, som grundade en rysk härskardynasti 862, vilken varade till 1598.

Gränsen mellan Svenska och Ryska riket fastställdes i Nöteborg, Karelen 1323. Den gränsen ifrågasattes av svenskarna i århundraden. Sverige utgjorde därmed ett konstant hot mot Ryssland. Sedan Ivan IV, den för-

skräcklige, trängt tillbaka mongolernas invasion år 1552 betraktades emellertid det ortodoxa Ryssland av det annorledes kristna Europa som ett viktigt bålverk mot österns vilda horder.

Birger Jarl hade erövrat Finland på 1260-talet, och svenska kungar strävade att göra Östersjön till Sveriges innanhav, ett "mare nostrum", efter romersk förebild. Detta ledde till de ständiga krigen med Ryssland. I den än idag levande ryska hjältehistorien framstår bland annat Peter den stores seger över Karl XII:s invasion som en av höjdpunkterna i kampen.

Samtidigt etablerade svenska köpmän och entreprenörer bestående samarbete med det ryska näringslivet. Pälsverk och råvaror som trä, tjära, lin, hampa och järnmalm lockade till handel och har numera ersatts av olja, naturgas och till exempel svenska mjölkprodukter. Ryska härskare har haft en obruten strävan att införliva landet ekonomiskt och kulturellt med Västeuropa, som fullvärdig medlem av "den civiliserade världen", och har

lånat samhällsmodeller från väst, till exempel inom stadsplaneringen. Peter den store flyttade till och med huvudstaden till St Petersburg vid Finska viken. För sin beundran av Väst fick Ryssland dock bara föraktfulla svar. Våra föreställningar om Ryssland bygger än idag på att vi ser vårt eget samhälle som ett ideal. Ryssland behöver "moderniseras", ta efter.

I sin bok "Ryssland en europeisk civilisationshistoria" påpekar professor Kristian Gerner att Ryssland i ett globalt perspektiv är en del av väst och utgör den ena sidan av en gemensam civilisation, en gemenskap i form av motpolar. Och han konstaterar: "Ryssland har upprepade gånger utsatts för karaktärsdöd. Uppfattningen om Ryssland som ett misslyckat projekt har lämnat spår i det allmänna medvetandet i ett land som Sverige."

Till och med Karl Marx framställde Ryssland som en lång orgie i asiatiskt barbari. Och diplomatin arbetade med att befästa detta, då som nu!

Ryssland har utvidgats norrut, söderut och österut ända till Stilla Havet och omfattade en tid även Alaska, som såldes till USA 1841. Expansionen kan

Ingen betänker att Ryssland har avvärjt den ena stora invasionen från väst efter den andra, i senare tid Karl XIIIs, Napoleons och Hitlers, medan Ryssland gjort några begränsade strandhugg i Sverige och tog vår koloni Finland 1809.

jämföras med Sveriges expansion mot sydväst, på Danmarks bekostnad, mot norr och öster, där också intressekonflikter uppstod. Detta är ett alleuropeiskt kolonialt mönster, där Västeuropa expanderade över haven. USAs expansion i Mississippiområdet och Klippiga bergen är en direkt parallell till rysk expansion österut med nybyggare, vilken dock skedde utan folkmord och organiserad slavhandel.

Sovjetstaten

Efter bolsjevikernas revolution genomförde Sovjetstaten en snabb, tvångsmässig, förtryckande modernisering och industrialisering av tsarernas fattighus. Landvinningarna var enorma, men politisk och personlig frihet avskaffades. Det inledande inbördeskriget – med västlig inblandning – följdes av Stalins tjugofem år av terror. Hitlers invasion kostade enorma offer, men Sovjetunionen avgjorde andra världskriget. Detta förnekas allmänt i Väst där USAs insats förhärsligas. Den kapitalistiska världen har aldrig erkänt att Sovjetsystemet uppstod som ett efterlängtat alternativ, vilket dock tyvärr gick mycket snett. För dess militära ingripanden i Ungern, Tjeckoslovakien och Afghanistan betecknades Sovjetstaten som "ondskans imperium". Och med påtvingad kapprustning som enda utväg befästes Sovjetunionen och numera Ryssland i västpropagandan som en expansiv och hotfull stat. Ryssland har förvisso aldrig haft demokrati. Självbilden i väst som en överlägsen civilisation gjorde västmaktens propaganda till en självklar och odiskutabel sanning, som ännu styr tänkandet om andra folk. Från tjugotals västliga militära ingripanden, blodiga kolonialkrig och invasioner drogs inga liknande slutsatser.

Även idag bortser vi i Väst från det faktum att Ryssland har en tusenårig historia och omfattar ett hundratal folk med egna modersmål, en religiös mångfald med shamanism, buddhism, islam, judendom, kristen ortodoxi, katolicism och protestantism. Den svenska riksdagen och regeringen ser bara Jeltsin, Putin och Medvedev och de strävanden vi pådyvlar dem i processen att återorganisera landet efter Sovjets sammanbrott för 26 år sedan. Auktoritära strukturer återkommer. Demokratin är av historiska skäl rudimentär. Men borta ur svenska politikernas medvetande är de stora ryska författarnas, konstnärernas, kompositörernas och de politiska tänkarnas betydelse för dagens ryssar och även för västeuropéerna, som ändå har införlivat hundratals år av ryskt kulturinflytande. Ingen betänker att Ryssland har avvärjt den ena stora invasionen från väst efter den andra,

i senare tid Karl XIIIs, Napoleons och Hitlers, medan Ryssland gjort några begränsade strandhugg i Sverige och tog vår koloni Finland 1809.

Svårigheten att luckra upp denna historiska, och närmast stats sanktionerade, misstro blev uppenbar för oss sommaren 1982, då vi tillsammans med drygt hundra personer från Norden, mest kvinnor, gjorde en fredsmarsch till Moskva och Minsk. Den senare staden kallades i Öst för Sovjets Hiroshima, sedan den jämnats med marken av Hitlers armé. Ryssland har idag 146 miljoner invånare, efter att nöden på 1990-talet fått befolkningen att minska kraftigt. Men redan på 1980-talet var landet glesbefolkat. Vi förflyttade oss därför med tåg de långa sträckorna mellan Viborg, Leningrad, Katyn, Smolensk, Moskva, Zagorsk och Minsk. Dessutom en färd med ångbåt på kanalerna kring Moskva. Överallt mottogs vi av flera hundra entusiastiska människor, som oftast fått några timmar ledigt från jobbet för att möta oss. Vi besökte krigskyrkogården utanför Leningrad där 600 000 offer för utsvältningen under den tyska belägringen lagts direkt i den frusna jorden. I Zagorsk bevistade vi prästseminariets ortodoxa gudstjänst: möten, musik, dans, spontana samtal med ryssar, picnic i det gröna, debatt i Katyn om massakern där 4000 polska officerare mördades under världskriget. Dessa aktiviteter är axplock från de två veckorna som bakgrund till frågorna från SVTs journalister: "Märkte ni att marschvägen var ändrad?" "Såg ni att KGB-folk satt med i diskussionerna?" Dagens Nyheter rapporterade att vi möttes av hundratals "utkommanderade" sovjetmedborgare. Överhuvudtaget bortsåg alla mediekanalet från att vi gjort marschen för att knyta bekantskap med enskilda personer och därigenom kanske utveckla bestående kontakter över kalla krigets iskyla. Flera initiativ till folkligt utbyte togs, bland annat i Marks kommun. Men nej, mediebilderna av sovjetiskt hot var viktigare för dem som kontrollerade opinionen i Sverige – då som nu.

Åter till kallt krig

Det vore högst oegentligt att endast betona ömsesidiga expansionssträvanden och kulturellt, tekniskt och affärsmässigt utbyte i det förgångna som bakgrund till det återuppväckta kalla kriget. Dagens läge har uppkommit ur dagens behov, vilka inte alls tycks balanseras av sekler av uppbyggd gemenskap och ömsesidighet. Och dagens behov är att till varje pris av människoliv och förstörelse förvalta kapital till de besuttnas förmån. Vapenindustrin förutsätter vapenexport och krig som förbrukar vapen. USAs presidenter

omger sig med vapenindustrins rådgivare och, i fallet George W Bush, med ministrar direkt från denna industri under ständigt fortsatta krig.

Men det gäller också att administrera handels- och spekulationskapitalet i allmänhet. När traditionella kolonier exploaterats in på bara benen kräver expansionen, tillväxten, nya områden. De ojämförligt största jungfruliga resurserna finns i Sibirien samt på dess kontinentalsockel i det alltmer isfria ishavsområdet. Uppladdningen mot Ryssland startade omedelbart efter Sovjets fredliga upplösning. Rådgivare från Sverige bidrog till privatiseringen av statens egendom och företag. Laglöst kaos bröt ut, oligarkerna föddes, arbetslöshet och fattigdom bredde ut sig, sjuka och förtvivlade människor dukade under. Befolkningen minskade till 146 miljoner. Allt såg ut att falla västliga kapitalister i händerna.

Nato flyttade stegvis fram sina positioner sedan Warszawapakten fallit samman samtidigt med hela det planekonomiska systemet. Vid Tysklands återförening hade västpolitiker och Natoledare försäkrat att Nato skulle nöja sig med att införliva Östtyskland. Ryktet förmåler att löftena gavs muntligen till Gorbatsjov, vilket förnekas idag. Jeltsin medgav 1997 att Nato kunde införliva också Polen, Tjeckien och Ungern, men inte fick komma närmare Rysslands gränser än de baser som redan fanns. Detta gavs skriftlig bekräftelse. Sammantaget har USA/Nato lågt räknat 700 militärbaser i över 100 länder.

Sveriges regering anslöt 1994 landet till "Partnerskap för fred", vilket innebär gemensamma militärovnings- och anpassning av kommunikationer, information, hotbilder och vapensystem. Övningarna riktas utan undantag mot det påstådda ryska hotet mot "säkerheten" i Östersjöområdet.

Avtalet med Jeltsin har Nato brutit med hänvisning till att länder särskilt begärt att bli Natomedlemmar: Estland, Lettland, Litauen, Slovakien, Kroatien, Rumänien, Bulgarien samt närmanden till Georgien och Ukraina. Inför risken att ryska flottan i den hyrda basen i Sevastopol på Krim skulle hamna i ett Natoland, ockuperade Ryssland Krimhalvön under fredliga former (en person dödad). Krim och Ukraina ingick tidigare i Sovjetunionen, och ukrainaren Chrustjov överlämnade 1954 med en då betydelselöst Krim till dåvarande Sovjetrepubliken Ukraina. I en folkomröstning under ockupationen 2014 röstade 90 procent av Krims invånare för anslutning till Ryssland, vilket också skedde. Det är dessa händelser som nu anses visa att Putin planerar att anfälla Sve-

rige och Baltikum. Det följande tumultet i Ukraina ledde i september 2014 fram till "Minskprotokollet", på ryskt initiativ framförhandlat av Frankrikes president Francois Hollande och Tysklands förbundskansler Angela Merkel och upprepat i "Memorandum" två veckor senare. Där stadgades om vapenstillstånd och utarbetande av ny författning med stort självstyre för de östra provinserna att verkställas före årets slut. Regimen i Kiev bröt mot samtliga punkter. Av väst lades skulden fortsatt på Ryssland, trots att landet åstadkom ännu ett "Memorandum" i februari 2015 med samma franska och tyska förhandlare, och med ännu större självbestämmande i östra Ukraina. Detta memorandum antogs också som resolution i FNs säkerhetsråd, men bröts omgående av Kievregimen, varefter väst fördömde Ryssland! Och trots att OSSE-övervakarna inte kunnat rapportera om någon rysk trupp inom Ukraina, hävdas rutinmässigt motsatsen i väst. Ännu i november 2016 rapporterar SVTs journalist i Kiev att man fortsätter *kriget mot ryssarna* i östra Ukraina. På sådana grunder agerar Sveriges riksdag.

Fortsatt svensk anpassning till Nato

På förslag från Nato har Sverige från 2006 anordnat flyg- och flottmanövrer runt östkusten och på Nordkalotten. Återkommande genomförs under Partnership for Peace flygmanövrerna Cold Response och emellanåt Loyal Arrow och Arctic Challenge Exercise, med centrum i Vidsel och med bortåt en tredjedel av Sveriges luftrum som övningsområde. Samernas forna betesmarker bombas och beskjuts. I slutet av 2016 förbereddes för manövern "Aurora". På flera flygfält ända ner till Arlanda byggs förlängda start- och landningsbanor för att anpassas till Natos stridskrafter. Sedan 2015 har förberedelser för nästa Natoetablering genomförts i Sverige. Med Världssavtalet följer att Natotrupper (läs USA-trupper) stationeras i landet när en svensk regering anser det nödvändigt.

Liksom i övriga världen har dessutom USA-soldater åtalsfrihet för brott begångna i Sverige. Världssavtalet kan vid behov i hemlighet ändras av militärbefälhavarna. Inget uttalat hinder finns att stationera Natos kärnvapen i Sverige.

Ishavets betydelse för råvarukapplöpningen passar väl in med koncentrationen av militärövningar på Nordkalotten och Norges Natobaser i Bodö och på Vardö, nära Ryssland. Krigföring med förlösa drönare, flyg och övriga stridskrafter kräver satellitkommunikation. Esrange nära Kiruna är en av världens största nedladdningsstationer för satellitdata. Den ligger inom Europas största flygträningsområde, North European Aerospace Testrange (NEAT), där EUs drönare "Neuron" testas. Avlyssningsstationerna i Lerikil i Halland och på Lovön i Mälaren hör till världens mest kraftfulla och ingår i det militära systemet. Från 2013 bidrar Sverige med åtta Gripenplan och piloter till Natos insatsstyrka (Nato Response Force Pool), som har 48 timmars beredskap. Sverige har "guldstatus" i Natos Partnerskap för Fred och överväger att vid slutet av 2016 enrollera sig i Natos "informationscentrum" i Lettland.

Det påstådda hotet från Ryssland motiverar alla dessa åtgärder, samtidigt som Natoländernas samlade budget storleksmässigt utgör 60 procent av världens totala militärutgifter, medan Rysslands så hotfulla militärbudget utgör fem procent av dessa utgifter, en tolfedel av Natos, en sjättedel av USAs, mindre än Kinas och något större än Saudiarabiens, Frankrikes eller Englands, var för sig. Samtidigt framställs Ryssland som den som har initiativet i kapprustningen. Det är sannolikt att det ständiga talet om det ryska hotet bottnar i en strävan att provocera Ryssland till aggressiva markeringar. Talet om rysk opålitlighet löper nu alltför lätt och oemotsagt. Ingen vet var detta slutar. Rysslands militära stöd till den syriska regimen kritiserar, trots att Ryssland ombetts

skydda en erkänd regering och agerar i enlighet med FN-stadgan, vilken övriga aktörer bryter mot.

Det kan hävdas att det som oroar Nato ligger i att Putin och Medvedev under femton år med auktoritära metoder lyckats vända trenden i ekonomin så att löner återigen utbetalas till lärare, sjukvårdare, pensionärer och andra som är beroende av statens ekonomi. Tyvärr har det förespeglade hotet från Ryssland givit Nato och EU en förvändning för att inleda ekonomiska sanktioner mot Ryssland på grund av agerandet på Krim. Därför är krisen i Ryssland återigen ett faktum. Även EU, och Sverige, skadas ekonomiskt. I Ryssland uppstår missnöje, och rättmätiga krav på liberalisering av inrikespolitiken kan av Putinregimen mot bakgrund av sanktionerna utmålas som en del av omvärldens fientliga agerande mot landet. Putin kan avleda uppmärksamheten, sluta leden med hänvisning till de reella yttre hoten och förstärka pågående upprustning. Rysslands frihet och Sibiriens och Ishavets resurser är inte säkra.

1982 lade Olof Palme fram sin arbetsgrupps förslag om att utveckla gemensam säkerhet, alltså även för den som fiendestämplas. Gemensam säkerhet vinnas med förtroendefullt samarbete på alla områden, som ekonomi, kultur, handel och säkerhet. Sveriges regering har förvrängt begreppet "gemensam" till att betyda "säkerhet tillsammans med andra", det vill säga med våra västliga vänner och med militär upprustning samt gemensamma övningar mot den utsedda fienden, Ryssland - ett recept för ökad osäkerhet och möjligt krig. Är detta också avsikten? Hur resonerar Sveriges politiker och militär? Känner de ett välbehag av enighet och ryggdunkningar från Natovännerna? Inser de vad de spelar med i? Eller har de bara tytt sig till dem som de känner, gentemot de mystiska ryssarna? Priset även för en blåögd anpasslighet och okunnighet kan bli högt. <<

”

Sveriges regering anslöt 1994 landet till "Partnerskap för fred", vilket innebär gemensamma militärövningar och anpassning av kommunikationer, information, hotbilder och vapensystem. Övningarna riktas utan undantag mot det påstådda ryska hotet mot "säkerheten" i Östersjöområdet.

Alternativ läslista

Nedan listas ett antal böcker som varit värdefulla vid sammanställningen av artikeln. Detta urval ger en annan bild än den officiella mediebilderna av konflikterna i Krim/Ukraina och Syrienkriget. Det är i synnerhet dessa två konflikter som utgör underlag för den antiryska propagandan i media, riksdagen och regeringskansliet.

Kristian Gerner: *Ryssland, en europeisk civilisationshistoria*, Historiska media, 2011.

Ingmar Karlsson: *Roten till det onda, uppdelningen av Mellanöstern*, Historiska media, 1916-2016.

Richard Sakwa: *Frontlinje Ukraina, Krisen i gränslandet mellan Ryssland och EU*, Karneval förlag, 2015.

Alexander Mercouris: *Kan Ukrainakonflikten lösas på fredlig väg? Det diplomatiska spelet bakom avtalen i Minsk*, Karneval förlag, 2015.

Robert Parry: *Bakom kulisserna i Kiev*, Karneval förlag, 2015.

John J Mearsheimer, M. Mc Faul & S. Sestanovich: *Vems fel är Ukrainakrisen? En debatt i Foreign Affairs*, Karneval, 2014.

John Pilger: *Strangelove-effekten*, Karneval 2015.

Agneta Norberg, I. Mårtensson, G-B Mäkitalo, S. Rönn och L. S. Ekekrantz: *Norden och militariseringen av rymden*, Kvinnor för fred, 2013

Erni & Ola Friholt

Artikeln är tidigare publicerad i **Socialist Register 2017: Rethinking Revolution** med titeln *Revolution in a Warming World: Lessons from the Russian to the Syrian Revolutions*. Den innehåller en utförligare notapparat än den svenska versionen publicerad här (en version med noter kommer finnas på www.rodarummet.org). Artikeln är skriven i maj 2016. Översättning; författaren.

Socialist Register är en årsbok som publicerats sedan 1964. Årets utgåva har som tema *Framtiden i belysning av 100 år sedan ryska revolutionen*. Läs mer och beställ på: socialistregister.com

ARTIKELFÖRFATTARE

Andreas Malm

är forskare i humanekologi och författare. Han har bland annat givit ut *När kapitalet tar till vapen: Om imperialism i vår tid*, 2004, och *Det är vår bestämda uppfattning att om ingenting görs nu kommer det att vara för sent*, båda Atlas förlag, 2007. Hans senaste bok är *Fossil Capital: The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming* Verso Books, 2016.

BILD. Klimataktivister från Ende Gelände i Tyskland tidigare i år.

Revolution inför klimatkatastrofen

Det krävs ingen exceptionell fantasi för att förknippa klimatförändringar med revolution. Om den planetära ordningen börjar rasa samman, hur kan de samhällen som står på dess grund förbli stabila? Med erfarenheter ur ryska revolutionen för hundra år sedan och upprorets Syrien idag som redskap analyserar **Andreas Malm** möjliga utvecklingslinjer och strategiska knutar inför det globala hotet.

FOTO: Ende Galimbo @iStock CC BY-NC 2.0

hittills kända världen i något avseende. På senare år är det snarast den amerikanska militären som dominerat denna undergenre av klimatförutsägelser. I 2013 års upplaga av den "globala hotbedömning" som USAs olika underrättelsetjänster sammanställer informerades senaten att de hårda påfrestningar som extrema väderhändelser kommer att utöva på livsmedelsmarknaderna kan utlösa "upplopp, civil olydnad och vandalism." Om USA:s väpnade styrkor är brandkårer med uppdrag att släcka upprorshärdar kommer de att få mer att göra i en varmare värld. Donald Trump och hans gelikar må förneka klimatproblemet, men Pentagon har hittills följt frågan med större känsla för verkligheten: i juli 2015 erhöll kongressen en rapport om hur samtliga befälsheter integrerar klimatförändringarna i sin planering. Uppvärmningen beskrevs som en "hot-multiplikator" vars effekter redan är verksamma. Den vänder befolkningar mot regeringar som inte kan tillgodose deras behov: och det kommer bara att bli värre. Mest uppenbart kommer detta att visa sig i tätbefolkade kustområden. I boken *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerilla*, förutser David Kilcullen, - den kanske skarpsinnigaste byråkraten inom imperiets militäretablissemang - hur i en snar framtid megastäderna på södra halvklotet bågvar under trycket av fördrivna massor från låglänta kustområden; människor som inte bara förlorar sin mat- och vattenförsörjning utan hotas att fysiskt dränkas. Hur kan de undgå att välja att ta de vapen som finns till hands och börja röra sig? Genom att blanda insikter från andra Intifadan, jihadistiska revolter i Centralasien, arabiska våren och Occupy-rörelsen målar Kilcullen en bild av det kommande århundradet som en evig upprorsbekämpning i de kokande slumområden som är på väg att översvämmas av av de stigande havsnivåerna.

Hittills är det revolutionens svurna fiender som ägnat sig åt spekulationer. Få scenarier har målats upp på andra sidan, av oss som hävdar att den rådande ordningen måste störtas om inte allt ska sluta väldigt illa. Men om upprorsbekämpningens strategiska miljöer skiftar, så gäller per definition detsamma för revolutionärer, som därmed har minst lika goda skäl att analysera vad som är på gång. Vi kan börja med att skilja mellan fyra möjliga konfigurationer av revolution och stigande temperatur.

1) Revolution som symptom

Hur kan stigande temperaturer slå över i social oro? I ett par artiklar som väckt uppseende i forskarsamhället sammanställer Solomon M. Hsiang och hans kollegor 50 databaser som täcker 10 000 år av världshistoria, matar in siffrorna i modeller och destillerar fram en rak linje från hetta till olika former av konfrontation. Över alla

skalor och i alla kulturer utlöser abnormt varmt väder aggressivt tutande, polisbrutalitet, bråk på basebollplaner, stadskravaller och, i spektakrets ytterkant, "störtande av de styrande". På något sätt framkallar extraordinär värme mer stridbart beteende hos individer, och effekten är tre gånger större för "konflikter mellan grupper", den kategori i vilken revolutionsspöket uppenbarar sig. Med anspråk på att ha levererat oomkullrunkeliga kvantitativa bevis drar Hsiang och hans kollegor slutsatsen att den varmare värld vi går allt djupare in i kommer att bevittna alla möjliga former av social strid - de skulle ha kunnat citera öppningsfrasen på Public Enemies skiva *Apocalypse 91: "the future holds nothing else but confrontation"*.

Kritiker har naturligtvis slagit ned på tesens bedrägliga enkelhet. Genom att sätta parentes runt alla andra faktorer - en förutsättning för att kunna isolera klimatfaktorn - uppfinnar Hsiang och hans kollegor en rätlinjig, enkelspårig mekanism: dåligt väder > konflikt. Kritiken kan drivas ett steg längre. Om det finns någon länk mellan klimatförändringar och den typ av oro som kan leda till en fullskalig revolution *kan den omöjliga vara direkt*. Hur varmt det än blir kommer ingen att gå i strejk eller attackera en polisstation bara för att svetten rinner. Det måste finnas någon slags latent missnöje, en sjudande vrede som drivs till kokpunkten, ty annars skulle aggressionen slå slumpmässigt och således vara oförmögen att göda kollektiv handling av betydelse (och då undantar vi aggressivt tutande). Hsiang och hans kollegors statistiska metod, där allt utom klimatet relegeras till den döda kategorin *ceteris paribus* "allt annat lika", borde vändas ut och in: om syftet är att förstå hur den globala uppvärmningen kan detonera konflikter kan den omöjliga postuleras som en isolerad drivkraft.

Men den kritiken slår också tillbaka på vissa av tesens kritiker. Ett forskarteam som vänt sig mot Hsiang-studerna lägger all betoning på de variabler som utelämnats och hävdar att det är viktigare att förstå "statens natur" än "tillståndet i naturen". Givet att klimatet aldrig opererar isolerat - sådan är resonemangets logik - kan det inte vara av vikt. Men det är att hoppa till motsatt dike. Det förhållandet att den globala uppvärmningens våldsamma biverkningar måste färdas genom sociala artärer gör inte processen mindre betydelsefull. I själva verket kan en omedelbar, exklusiv orsakförbindelse omöjliga vara ett kriterium för klimatförändringarnas förmåga att framkalla något sådant som en revolution, för det skulle förutsätta en tom planet, en situation där samhällen inte existerade på jorden. Men eftersom det finns samhällen - i vars frånvaro fossilbränsleförbränning inte skulle existera, och inte heller gatupolitik - kommer varje klimatgista *alltid* att antända relationer mellan människor på vägen mot en explosion. Även samhällen som faller

sönder av fyra graders uppvärmning kommer att vara genomkorsade av ojämlikheter. Det kritiska tillståndet i naturen förmedlas - det negeras inte - av statens tillstånd. Annorlunda uttryckt är det en fråga om *artikulering*. Det är den processen vi bör försöka förstå och intervensera i.

Levantens torka

Denna akademiska diskussion kan nu prövas mot ett fall där insatserna räknas i miljoner människoliv: Syrien. Under åren fram till revolutionens utbrott 2011 dignade detta land under tyngden från en extrem torka. Sedan urminnes tider har en relativt stabil regim av regn som kommer in från havet mellan november och april närt jordbruket runt Medelhavet, men efter ett abrupt omslag på 1970-talet har trenden varit mer nyckfull nederbörd och ihållande uttorkning. Det värst drabbade området är Levanten, i synnerhet det som länge varit känt som Bördiga halvmånen, allra mest den del som ligger i Syrien. 1998 markerade ytterligare ett skifte i riktning mot semi-permanent syrisk torka, vars omfattning - visar studiet av årsringar i träd - saknar motsvarighet under åtminstone de senaste 900 åren. Inte bara har vinterregnen uteblivit; de högre temperaturerna har också förhöjt avdunstningen sommardag, utarmat grundvatten och vattendrag och torkat ut marken. Det finns ingen naturlig förklaring till trenden. Den kan bara tillskrivas utsläppen av växthusgasen.

Den syriska torkan nådde sin hittills högsta intensitet under åren 2006-10, när himlen förblev blå längre än någon kunde minnas. Kornboden i landets nordöstra provins kollapsade. Skördarna av vete och korn mer än halverades; i februari 2010 hade så gott som alla boskapshjordar utplånats. I oktober samma år nådde katastrofen ända fram till *New York Times*, vars korrespondent beskrev hur "hundratals byar har övergetts när jordbruksmark förvandlats till sprucken öken och betesdjuren dött. Sandstormar har blivit långt vanligare, och stora tältstäder för hemlösa bönder och deras familjer har rests runt Syriens storstäder." Uppskattningarna varierar mellan en och två miljoner bönder och herdor på flykt från ödelandskapen. De hukade i utkanterna av Damaskus, Aleppo, Homs och Hama och försökte hanka sig fram i byggsektorn eller som taxiförare eller på något annat, mestadels obefintligt jobb. Men de var inte ensamma om att känna av hettan. Till följd av torkan uppvisade marknadsplatserna i Syrien, en av de centrala kanalerna för klimatets inflytande på vanliga människors liv, fördubblade, tredubblade, okontrollerbart mångdubblade matpriser.

Vad gjorde Bashar al-Assads regim när folket åt sand? Torkans begynnelse sammanföll nästan exakt med ett samlat försök att renovera grunden för den syriska härskande klassen. Efter år av stagnation bestämde sig Assad och hans närmaste män för att

Många mer eller mindre skräckinjagande scenarier för omvälvningar har länge extrapolerats från stigande temperaturer. I *The Drowned World* från 1962 - idag ofta betraktad som den första profetiska klimatromanen - frammanade J. G. Ballard en värld där den britiska huvudstaden översvämmats av tropiska kärr och befolkningar flyr den outhärdliga hettan i riktning mot polerna. Ett FN-direktorat som försöker hantera migrationsströmmarna utgår från antagandet att "inuti de arktiska och antarktiska polcirkelarna kunde livet fortsätta som förut, med samma sociala relationer, i stort sett samma ambitioner och tillfredsställser" - men den premissen "var uppenbart felaktig." En dränkt värld kan inte likna den

”

Klimatförändringarna upphäver ingenting av regimens orättvisor: klimatförändringarna konstitueras som destabiliserande faktor i relation till dem.

BILD. Klimatflyktingar

göda en ny klick privata affärsmän, uppmuntra dem att tillägna sig stora sjok av ekonomin och ge dem i uppdrag att sätta igång en karneval av kapitalackumulation. Medan skördarna förvittrade upplevde andra delar av Syrien fantastiska fastighetsbubblor, frihandelszoner öppnades, investeringar flödade in från gulfen och Iran, lyxbutiker och fashionabla kaféer öppnades i Damaskus och Aleppos innerstäder, den första bilfabriken byggdes, planer lades fram för att bygga om hela Homs centrum till en kopia av Dubai inklusive golfbanor och skyskrapor. En enda individ, Rami Makhlof, ägare till mobiloperatören SyriaTel och de korrupta kapitalisternas konung, lär ha nästlat in sig i 60% av hela den syriska ekonomin. På landsbygden svarade regimen på torkan med en ny lag som gav jordägare rätten att fördriva arrendatorer. Subventioner på mat och bränsle avskaffades. Statligt ägd mark överfördes till privata intressen, vatten leddes om till törstiga bomullsplantager och andra affärsprojekt. I *Burning Country: Syrians in Revolution and War* fångar Robin Yassin-Kassab och Leila al-Shami scenen efter fyra års extrem torka: ”vattenbrist plågade även städerna – under de heta sommarmånaderna kom det ofta vatten ur kranen bara en gång i veckan i fattiga områden, medan de rikas trädgårdar förblev gröna och frodiga.”

Sedan exploderade Syrien. Efter att ha röda rummet 3-4/2016 • 12

börjat i Dera'a – den sydöstra utposten i landets jordbruksbälte – kom den syriska revolutionen, olikt mönstret i Egypten, Libyen, Bahrain och Jemen att ha sin bas utanför de stora städernas kärnor. De som först vågade demonstrera, skrek slagord mot Assad och krossade SyriaTels fönsterrutor bodde antingen i landsbygdsområden eller i de stadsdelar i städernas utkanter där stora mängder migranter slagit sig ner. När demonstrationerna övergick i inbördeskrig 2012 fann de beväpnade rebellerna störst stöd just i dessa stadsdelar, enligt ett geografiskt mönster som stått sig sedan dess (se exempelvis östra Ghouta och norra och östra Aleppo som när detta översätts är nära att falla helt till Assad). Ett år efter revolutionens utbrott summerade Suzanne Saleeby torkans kvardröjande effekter i en artikel i *Jadaliyya*: ”Under de senaste månaderna har syriska städer fungerat som knutpunkter när missnöjet från landsbygds-migranter och rättslösa stadsbor mötts och lett till ett allmänt ifrågasättande av makts själva natur och fördelning.” I kombination med en serie andra gnis-tor antände klimatet stubinen.

Men för vissa aktivister och intellektuella är detta en oacceptabel tankegång. Francesca De Châtel har exempelvis argumenterat mot att ge klimatet någon roll i den syriska krisen. För att driva den ståndpunkten måste hon först sopa undan alla tecken på att tor-

kan var exempellös och orsakad av fossilbränsleförbränning. I stället, hävdar hon, var den en helt normal händelse i ett land som sedan länge vant sig vid torrt väder. Den globala uppvärmningen utgör inget allvarligt hot mot Syriens vattenresurser – all knapphet är regimens eget verk. Att skylla på fossila bränslen är att instämna i Assads egen propaganda. ”Klimatförändringarnas roll i förloppet är inte bara irrelevant; den är en skadlig distraktion” som bara underbygger regimens försök att ”skylla sina egna tillkortakommanden på externa faktorer”. Det återstår att undersöka hur revolutionärerna på marken uppfattar situationen, men det är inte otänkbart att många av dem skulle instämna. Vi kämpar mot Assad och Makhlof, inte ExxonMobil eller kinesiskt kol!

Likafullt lider De Châtelns argument av flera svagheter. För det första är det baserat på ett slags lokalt klimatförnekande som inte kan stå sig mot ett överväldigande berg av vetenskapliga bevis. För det andra: om vi ska följa principen att den globala uppvärmningen inte kan beskyllas för någon misär till vilken även provinsiella exploatörer och förtryckare gett avgörande bidrag, skulle den planetära elden – mer exakt de människor som tänt den och håller mer bränsle på den varje dag – gå fri från all skuld. För det tredje, och viktigast: klimatförändringarnas inverkan rentvår på intet sätt

Assad. Om Syrien hade varit en perfekt demokrati där hushållen delade jämnt på resurserna och vatten och mat omfördelades till de som led förluster skulle torkan ändå ha orsakat påfrestningar och kanske till och med hunger, *men den kunde omöjligen ha bidragit till en revolution*. Det kunde bara ske för att klimateffekten artikulerades genom den sociala formation över vilken Assad presiderade – eller, enklare uttryckt, torkan kunde bara tippa över människor i revolt i kraft av att vissa trädgårdar var perverst gröna och frodiga. Klimatförändringarna upphäver ingenting av regimens orättvisor: klimatförändringarna konstitueras som destabiliserande faktor i relation till dem.

Levanten har bevittnat en liknande logik tidigare. I boken *The Climate of Rebellion in the Early Modern Ottoman Empire* berättar Sam White historien om hur det imperiet var nära att falla samman under tidigt 1600-tal, när en serie torrperioder – extraordinärt svåra och långvariga, fram tills dess – drabbade det som i dag är östra Turkiet och Syrien. Torkan var ett resultat inte av global uppvärmning, utan av global nedkylning föranledd av den naturliga nedgång i solinstrålning som är känd som Lilla Istiden. Svinkalla vintrar slog ut de anatoliska och levantinska böndernas grödor och boskap – och hur reagerade sultanen? Med att ålägga större skattebördor på samma bön-

der och tvinga dem att leverera mer spannmål, får och andra livsmedel till imperiets huvudstad och arméer. Just i det ögonblick svälten spred sig på slätterna gick imperiet till offensiv för att avtvinga bönderna en större merprodukt, och det var, betonar White, denna extra förbannelse som drev de hungriga bönderna till öppen revolt. Med början runt sekelskiftet attackerade de skatteindrivare, plundrade förråd och formade militära enheter som efterhand smälte samman till Celali-revoltens förenade arméer, som vid upprorets höjdpunkt kontrollerade territorier från Ankara till Aleppo. Sultanen besegrade till sist Celali-rebellerna, men en cykel av torka > högre skatter > uppror > underskott i leveranserna till imperiets centrum > ännu högre skatter fortsatte att rulla genom 1600-talets ottomanska kärnområden. År 1648 mördades sultanen och hans avskydda storvesir i en sällsynt resning i hjärtat av Istanbul, vars kroniska problem med matförsörjning, sanitet och låga löner hade förvärrats av ett enormt inflöde av flyktingar från den ödelagda landsbygden: ”när folket såg att sultanens favoriter fortfarande hade vatten medan moskéerna och fontänerna torkade ut, reste de sig och störtade storvesiren”.

Klimatchock

Vi kan således framkasta en första hypotes för en marxistisk teori om klimatorsakad social konfrontation. ”Den särskilda ekonomiska form i vilken obetalt merarbete pumpas ut ur de direkta producenterna bestämmer relationerna av dominans och träldom”, skriver Marx i tredje bandet av *Kapitalet*. Om nu de direkta producenterna upplever en klimatchock som reducerar deras förmåga att reproducera sig själva, och om pumpen fortsätter att operera och kanske till och med accelererar, är chansen stor att de förra reser sig. Om de inte kan beordra molnen att öppna sig kan de åtminstone slå sönder den pump som tar ifrån dem det lilla de har kvar. Det är genom sådana relationer av dominans och träldom som klimatförändringarnas effekter artikuleras. I fallet med det ottomanska imperiet följde de en axel av skatter som pressades ut ur bönderna och in till huvudstaden, och chocken var av fullständig naturlig karaktär. Vad kan vi vänta oss i en kapitalistisk värld som snabbt värms upp till följd av fossilbränsleförbränning? Nu förefaller den centrala pumpen vara utvinningen av mervärde från produktivt arbete. Känns chocken i botten här också?

Det finns indikationer på att en ny stridsfråga i kampen mellan arbete och kapital är under uppsegling. I rapporten *Climate Change and Labour*:

Impacts of Heat in the Workplace riktar ett antal fackföreningsfederationer och FN-institutioner strålkastarljuset på vad som kan vara den mest universella och förbisedda erfarenheten av den globala uppvärmningen: det blir varmare på jobbet. Kroppslarbete gör kroppen varm. Om det äger rum under solen eller i byggnader utan avancerade system för ventilation och air-condition gör abnormt höga temperaturer att svetten flödar och krafterna sviktar, tills arbetaren drabbas av utmattning, värmeslag eller än värre. Det här kommer inte att vara en plåga för den genomsnittliga programvaruutvecklaren eller finansrådgivaren. Men för människor som plockar grönsaker, bygger skyskrapor, asfalterar vägar, kör bussar, syr kläder i dåligt ventilerade fabriker eller lagar bilar i slumverksstäder är det redan tryckande, och merparten av exceptionellt varma arbetsdagar är nu ett resultat av den underliggande temperaturhöjningen. Med varje ytterligare höjning av genomsnittstemperaturen kommer värmeförhållandena på miljoner arbetsplatser att förvärras, i synnerhet i de tropiska och subtropiska regioner där majoriteten av den arbetande befolkningen – omkring fyra miljarder människor – lever sina liv. För varje grad kommer en större andel av produktionen att falla bort, vid fyra grader kanske en tredjedel eller mer: i sådan hetta kan arbetarna helt enkelt inte hålla uppe takten. Eller kan de det? Här är en källa till oräkneliga strider, eftersom arbetarna kommer att tvingas sakta ned och ta långa pauser, medan kapitalisterna och deras företrädare – om deras samlade historia är något att gå efter – kommer att kräva att produktionen upprätthålls (och helst ökar). I en varmare kapitalistisk värld kan pumpen driva fram samma mängd mervärde enbart genom att pressa ut de sista svett dropparna, men överskrider vissa trösklar, varierande och bestämda av lokala förhållanden på olika platser, kan det bli ohållbart.

Ackumulation

Arbetsrevolution för att få vilopaus i skuggan? Troligen inte. Om konflikten mellan torkans offer och den omätliga sultanen i ottomanska riket var raklinjig ser det tjugoförsta århundradets motsvarigheter ut att bli mer komplexa. Utvinningen av mervärde må alltjämt vara den centrala pumpen, men klimatförändringarnas mest explosiva effekter kommer knappast att fortplantas i en rak linje längs dess axel. Om det kapitalistiska produktionssättet har någon övergripande logik genom vilken stigande temperaturer artikuleras är det nog snarare ojämn och kombinerad utveckling. Kapitalet expanderar genom att dra in andra relationer i sitt kretslopp; medan

det ackumuleras åtnjuter de människor som sitter fast i externa, men av systemet beroende relationer – tänk på herdar i nordöstra Syrien – få fördelar och når kanske inte ens nära en anställning som lönearbetare. Somliga samlar resurser på hög, medan andra, som står utanför pumpen men inne i kretsloppet, kämpar för att ens få chansen att producera dem. Om en katastrof faller ned på ett sådant samhälle – djupt splittrat och djupt integrerat – är risken att det faller sönder längs sprickorna. Den syriska revolutionen kan mycket väl ha varit ett förbud i detta avseende.

Hotmultiplikator

Ojämn och kombinerad utveckling plus katastrof var också händelsevis den ekvation som utlöste ryska revolutionen. Katastrofen i fråga var naturligtvis första världskriget, som fick hela matförsörjningssystemet i Tsarrysland att bryta samman. Det hela blev inte bättre av att kraftiga översvämningar tidigt under 1917 spolade bort vägar och järnvägar och skar av handelsruterna. Den åttonde mars – historien är välkänd men kastar nu ett nytt ljus över framtiden – gick Petrograds kvinnoarbete i strejk och marscherade genom gatorna med kravet att få bröd från en дума som inte förmådde leverera ens en smula. Snart krävde de tsarens fall. Krisen tog en ny vändning nedåt i augusti 1917, när spannmålspriserna plötsligt fördubblades och Petrograd stod inför utmaningen att överleva utan mjöl. ”Svält, verklig svält”, beskrev en regeringstjänsteman situationen, ”har kopplat greppet om en serie städer och provinser – nödlägen som visar sig i en absolut brist på näringsämnen som redan förorsakar död.” Det var i detta ögonblick som Lenin skrev det som måste ses som 1917 års nyckeltext, ”Den hotande katastrofen och hur den bör bekämpas”, där han argumenterade för att endast en andra revolution kunde avvärja landsomfattande svält. I den interna och utåtriktade agitationen var detta ett återkommande argument för oktober:

Det finns ingen annan metod för att undvika svält och *det kan inte finnas någon annan än en bonderesning på landsbygden och en seger för arbetarna mot kapitalisterna i städerna. (...) 'I tider av uppror är dröjsmål livsfarligt' – detta är vårt svar till de som har det sorgliga 'modet' att beskåda den djupnande ekonomiska avgrunden, den annalkande svälten, och alltjämt avråda arbetarna från en resning.*

Pentagon talar om klimatförändring-

Om nu många fler katastrofer är omedelbart förestående, och om de kan utlösa revolutioner, kan de då också framkalla kontrarevolutioner i form av brutala statsmakter och uppsvällda byråkratier som är – eller påstår sig vara – oundgängliga för att begränsa nöden?

arna som en ”hotmultiplikator”. Lenin talade om sin tids katastrof som en ”mäktig accelerator” som driver alla motsättningar till sin spets, ”orsakar världsomspännande kriser av en intensitet utan motstycke”, pressar nationerna ”till avgrundens rand.” Hans djärva satsning var förstas att utnyttja de tillfällen som därmed öppnades upp. Det minskade inte hans fientlighet till själva kriget – det hade inga mer obehagliga fiender än bolsjevikerna – men han såg i all dess misär det starkaste skälet att ta makten, och ingen annan faktor var lika effektiv i att samla arbetarna bakom bolsjevikpartiet. Klimatförändringarna kommer sannolikt att vara det tjugoförsta århundradets accelerator, som påskyndar och fördjupar senkapitalismens motsättningar – först och främst: den ständigt vidgade klyftan mellan de rikas frodiga trädgårdar och de egendomslösas osäkra tillvaro – och framkalla den ena lokala katastrofen efter den andra. Vad bör revolutionärer göra när de inträffar i deras hemtrakter? Ta tillfället i akt att störta så många exploatörer och förtryckare de kommer åt. Men det säger sig självt att det inte finns några garantier för ett lyckligt slut.

2) Kontrarevolution och kaos som symptom

Akut brist på mat och vatten kan mycket väl bli några av den globala uppvärmningens mest påtagliga effekter. Under upptakten till de tunisiska och egyptiska revolutionerna intensifierade stigande matpriser – delvis orsakade av extrema väderhändelser – de latenta spänningarna, och Mellanöstern, som hittills varit detta sekels hetaste revolutionära kittel, kan vänta sig mer i den vägen. Ingen annan region har samma benägenhet att hamna i vattenbrist, och ingen är lika känslig för felslagna skördar i avlägsna kornbodar som driver upp priserna på de importvaror som håller befolkningen vid liv. Utbudschocken på livsmedel i det revolutionära Ryssland härstamade från det första världskrigets blockader och krav och spreds sedan över det enorma territoriet. För bolsjevikerna var det mer en förbannelse än en välsignelse. I sin anmärkningsvärda studie *Bread and Authority in Russia, 1914-1921* visar Lars T. Lih hur matbristen inte bara drev dem till makten, utan också bidrog till att de utvecklade de auktoritära tendenser som senare skulle sluka dem.

Sådana tendenser verkade långt före oktober. Tsarens egen statsapparat tog de första stegen mot ”matförsörjningsdiktatur”, under vilken staten tillämpade direkt tvång för att få fram mat till svältande medborgare. ”Matförsörjningsfrågan har svält alla andra

frågor”, noterade en regeringstjänstemän hösten 1916, och ”i takt med att den ekonomiska anarkin har spridit sig har statens principer trängt djupare in i landets produktiva existens.” Den provisoriska regeringen fortsatte på samma bana – alla politiska riktningar utom anarkisterna var överens om nödvändigheten av strikt centraliserad kontroll för att säkra spannmållsgången – men visade sig oförmögen uppgiften. Det enda parti som hade styrka och disciplin nog att återskapa centrum och tygla de centrifugala krafterna var bolsjevikpartiet. Men för att lyckas var de tvungna att skaka av sig sina ideologiska tvivel om staten och dra maximal nytta av de skelett som återstod från tsarens byråkrati. Problemet var att de lovat ”all makt till sovjeterna.” I enlighet med en logik som Lih rekonstruerar i plågsam detalj hade genuint självstyrande sovjet – och kommuner och fabrikskommittéer – sina egna medlemmars intressen närmast hjärtat: på landsbygden undanhöll de spannmål från städerna; från städerna skickade de ut volontärer för att samla in allt de kunde komma åt på landet och ta hem det till medlemmarnas familjer. Det experiment i direkt demokrati som bolsjevikerna hade gjort så mycket för att underblåsa fördjupade kaoset i matförsörjningen – den primära pest som de lovat utrota. Inlåsta i denna motsättning valde bolsjevikerna att underordna sovjeterna under partiet, avrätta misstänkta hamstrare, stationera agenter i byarna för att övervaka bönderna: sätta hela det byråkratiska tåget i rörelse.

Men det valet – och detta är Lihs främsta poäng – tvingades på bolsjevikerna. De nödsituationer som förvärrades först av inbördeskriget och sedan av torka tycktes inte medge någon annan lösning än matförsörjningsdiktatur, och merparten av ryssar resignerade till slut inför det ödet: de föredrog viss stabilitet och mat på bordet framför revolutionsårens ändlösa misär och osäkerhet. Här såddes fröna till stalinistisk kontrarevolution. Paradoxalt nog vattnades de, enligt Lihs analys, av en remarkabel bedrift: just för att de var så skoningslösa och konsekventa i sin centralisering av matförsörjningssystemet lyckades verkligen bolsjevikerna undvika det hotande totala sammanbrottet. I en formulering med ny innebörd summerar Lih den unga statens karaktär: ”en Noa som i all hast byggde en liten ark för att hålla den omedelbart förestående katastrofen stången”.

Om nu många fler katastrofer är omedelbart förestående, och om de kan utlösa revolutioner, kan de då också framkalla kontrarevolutioner i form av brutala statsmakter och uppsvällda

byråkratier som är – eller påstår sig vara – oundgängliga för att begränsa nöden? Det är naturligtvis för tidigt att säga något säkert om det. Men en antydning om ett sådant scenario kan inhämtas från den militärkupp som avslutade den egyptiska revolutionen. Under Morsiregimens sista dagar underblåste och framkallade ”den djupa staten” aktivt omfattande brist på mat och bränsle och rullande elavbrott som underminerade stödet för den folkvalde presidenten och drev miljoner att demonstrera mot honom. Efter kuppen den 3 juli 2013 försvann all sådan brist mirakulöst över en natt. Sisis junta tog åt sig äran och vann både mgar och hjärtan. Episoden har uppenbarligen ingen som helst koppling till klimatförändringarna, men den pekar mot en politisk logik som möjligen kan dyka upp igen när deras effekter biter hårdare; en stark ledare poserar som den enda garantin för ett minimum av stabil försörjning och monopoliserar makten. Ett sådant scenario måste inte nödvändigtvis vänta på en revolution, det kan stimuleras av knapphetskriser som sådana.

Ekofascism

Den större fara som lurar här kan kallas ekologisk fascism. Den har än så länge få öppna anhängare, men de finns. I *The Climate Challenge and the Failure of Democracy* förkastar de australiska forskarna David Shearman och Joseph Wayne Smith den marxistiska tesen att kapitalismen är källan till den globala uppvärmningen och lägger i stället all skuld på demokratin. Nu är det hög tid att inse att ”frihet inte är det mest fundamentala värdet utan bara ett bland många andra. Överlevnad är i våra ögon ett mycket mer grundläggande värde.” När klimatförändringarna placerar mänsklighetens överlevnad i vågskålen måste denna

art återupptäcka sin egen sanna natur: strikt hierarki. ”Den mänskliga hjärnan är skapad för auktoritära system, för dominans och underordning” (bevisen kan, enligt de båda författarna, beskådas i ap hjärnan). Mer exakt förespråkar Shearman och Smith en fusion mellan feodalism och enpartistat – men utan planekonomi – under ledning av ”en altruistisk, kapabel, auktoritär ledare med drillade personliga förmågor och vetenskapligt kunnande”, uppbackad av en klass av ”filosofkungar eller ekoeliter” som tränats sedan barnsben – ”som i Sparta” – till att dirigera världen genom hettan. (Vi får också veta att kvinnors hjärnor är skapade för barnomsorg, att ”svarta rapsånger” som uttrycker ”begäret att få mördra vita” bör förbjudas och att islam har avfyrat en demografisk torped mot västvärlden.) Sådan galenskap har ännu inte fått mycket genomslag. Men när överlevnad verkligen hänger i vågskålen kan man inte utesluta scenarier där sådana mönster vinner i kraft. Redan nu har klimatförändringarna förflyttat vansinniga idéer från tidigare försmådda vildhjärnor in mot mitten; bevittna diskussionen om geoengineering.

Om ekologisk fascism kan tänkas bli en ideologisk trend i en mycket het framtid är en annan möjlighet nihilistiskt, opportunistiskt, rentav rasistiskt våld. I den ottomanska torkan höjde Celali-rebellerna inget banér för någon särskild politisk eller religiös övertygelse. De bara plundrade sig fram genom ödemarken. Ett av deras starkaste fästen var staden Raqqa: den senaste torkans epicentrum, huvudstaden i Daeshs fejk-kalifat. Sam White beskriver hur torrperioderna underblåste fundamentalistiska förkunnelser i imperiets olika religioner. I de ändlösa brödköerna i det revolutionära Ryss-

land spreds rykten om att judar lagrade och spekulerade i spannmål; steget från det stängda bageriet till pogromen var aldrig långt. 1917 mätte Lenin "de breda massornas förtvivlan" och förutspådde att "de hungriga kommer att slå sönder allt, förstöra allt, även anarkiskt" om bolsjevikerna inte är redo att leda dem i en avgörande strid." De antisemitiska Svarta hundradena väntade på att ryssarna skulle sluta upp bakom dem, och Lenin såg objektiva krafter som verkade till deras fördel. "Kan man föreställa sig ett kapitalistiskt samhälle på randen till kollaps där de förtryckta massorna *inte* är desperata? Kan det råda något tvivel om att desperationen hos massorna – varav en stor del fortfarande är okunniga – kommer att uttrycka sig i ökad konsumtion av alla slags gifter?"

Celali, Daesh, Svarta hundraden: Christian Parenti har skisserat en liknande prognos i sin *Tropic of Chaos: Climate Change and the New Geography of Violence*. "Trasiga samhällen, lika väl som trasiga individer, reagerar ofta irrationellt, kortsiktigt och självdestruktivt på nya kriser", och samhällena i vår värld – i synnerhet de som härjats av kolonialism, upprorsbekämpning, krig mot terrorn, nyliberal strukturanpassning – är synnerligen trasiga. Vi kan vänta oss en "glidning mot entropi och kaos", "etniska konflikter, stråtröveri", den moderna statens upplösning – vilket mycket väl kan flippa över i en slags motsats: ett grönbrunt Sparta. Vad ska man förvänta sig från de som kan isolera sig mot hettan med alla upptänkliga air-condition-system? Parenti ser framför sig "den beväpnade livbåtens politik" eller "klimatfascism" som den mest sannolika strategin för att skydda deras materiella intressen och hålla den härskande klassens nuvarande kurs fast. Redan nu hålls offren ute med murar, drönare och flyktningförvar. En folkmordsexpert har nyligen gått ett steg längre och varnat för att det förväntade nordliga flödet av klimatflyktingar kan återuppliva "folkmordsimpulsen", ett scenario vars sannolikhetshalt möjligen förhöjs av den omständigheten att några av de största flödena troligen kommer att inbegripa människor från länder med muslimsk majoritet, i rörelse mot en europeisk kontinent vars hjärta är inflammerat av islamofobi. Det skulle kunna bli en annan typ av artikulering. Men som sådan skulle den vara resultatet av relationer som formas genom kamp. Revolutionärer i en varmare värld måste då vara minst lika mycket vaksamma, militanta antifascister. Kanske lever vi inte efter utan i början på ytterligheternas tidsålder.

3) Revolution för att behandla symptomen

Två konfigurationer så här långt, således, även om gränsen mellan dem är svår att dra: revolution och/eller kontrarevolution/kaos som *symptom* på klimatförändringar. Vi kan låna från meteorologin för att begripliggöra dynamiken. Klimatforskare talar ofta om hur stigande temperaturer "laddar tärningen" till fördel för extrema väderhändelser, som när en spelare manipulerar en tärning för att få fler sexor. En superstorm kunde ha inträffat även på 1700-talet, men all koldioxid som ackumulerats i atmosfären sedan dess har fyllt vädersystemen med material – höga och varma havsytter, exempelvis – som gör en dödlig orkan betydligt mer sannolik. Den typ av extrema *sociala* händelser som vi har spekulerat om här kan uppenbarligen ske utan antropogena klimatförändringar, men denna nya megavikt inuti alla planetära tärningar driver händelserna i extrem riktning. Om detta låter orimligt extremt, läs valfri klimatvetenskaplig tidskrift.

I januari 2016 var den genomsnittliga temperaturen 1.15°C högre än 1951-80. Det var ett rekordhopp som omedelbart överträffades av februari, som nådde 1.35°C. Då stod planeten på tröskeln till den uppvärmning med 1.5°C ovan förindustriella nivåer som världssamfundet vid COP21 i Paris i december 2015 identifierade som gränsen för vad som bör tålas. Varje månad inkommer nya rapporter från klimatvetenskapen om hur mycket fortare den globala uppvärmningen går än vad forskarna tidigare trott; om den fortsätter som nu lär den mänskliga civilisationens materiella grundvalar falla samman. Den som tror att det kan ske utan politiska ytterligheter måste anföra bevis antingen för mänsklighetens enastående stoicism eller för dess totala frikoppling från vad som pågår i ekosystemen. Hur ett sådant argument än skulle se ut så skulle det knappast vara materialistiskt.

Men möjligheten finns att skydda sig mot vissa konsekvenser. Begrunda fallet Syrien. Den mesta odlingen i landet vilar fortfarande på översvämningsbevattning – bönder öppnar kanaler och spolar vatten genom sina fält – vilket må ha varit adekvat i äldre tider, men inte i denna torra epok. En övergång till förhållandevis avancerade sprinklersystem är av nöden för att dra maximal nytta av varje liten värdefull droppe. En stat som värnar om fattiga bönders behov och är villig att förse dem med grundläggande produktivkrafter skulle kunna slå slag i saken. Assadregimen har i stället bedrivit en vattenpolitik som torkat ut landet än

mer. I Egypten trycker det stigande Medelhavets saltvatten allt djupare in i Nildeltats mjuka, leriga jord. För att skydda sina grödor från saltet försöker bönderna "höja" sina fält genom att hålla ut enorma mängder sand och gödningsmedel, men endast de rikaste bönderna har råd med sådana anpassningsmetoder. Längs kustlinjen växer stormarna i frekvens och styrka, men havsmurar och andra buffertar byggs främst framför semesterorter, medan fiskare och bönder lämnas utan skydd. Den egyptiska revolutionen var ett tillfälle för att fylla sådana sprickor och påbörja utvecklingen mot allomfattande, folklig anpassning till det förändrade klimatet. Det skulle vara en underdrift att säga att det ett tillfälle som gick förlorat.

Här kan vi följaktligen ana konturerna av en tredje hypotetisk konfiguration: revolution för att *behandla* den globala uppvärmningens symptom. De syriska och egyptiska fallen är inga undantag. Översikter har visat att de flesta anpassningsprojekt världen runt förvrids och saboteras av kapitalackumulatio-nens dagliga processer – inhägnader, privatiseringar, planering för fastighetsspekulation, koncentration av resurser – som lämnar de mest sårbara utan sköldar. Men "i revolutionära tider expanderar gränserna för det möjliga tusenfaldigt", för att tala med Lenin. Om sociala relationer står i vägen för effektiv anpassning till förmån för fattiga bör de kastas över ända. Det är ytterligare ett skäl att ta varje tillfälle som katastrofer öppnar upp. Till skillnad från de tidigare två konfigurationerna skulle denna förutsatta revolutionärer som agerar *medvetet* mot klimatförändringarnas effekter på den terräng där de kan utöva inflytande. Men det inflytandet kommer till sin natur att vara lokalt begränsat.

4) Revolution mot orsakerna

Anpassning till tre, fyra, fem grader är dömt att vara ett fåfängt företag. Hur effektiva sprinklers syriska bönder än installerar kräver bevattning just vatten. Inga murar kan skydda Nildeltat från havets underjordiska infiltration. Ingen kan bedriva något som helst kroppsarbete när temperaturerna sätter sig ovan en viss nivå, och så vidare: men de fossila bränslena kan stanna i marken. Utsläppen kan klippas till noll. "Alla säger det. Alla erkänner det. Alla har bestämt att det förhåller sig så", och detta är det tyngsta skälet för den mest akuta formen av revolution – den som, i fullt medvetande om problemet, går till roten med det fossila kapitalet, precis som Lenin formulerade upp-giften att "omedelbart avsluta kriget. Det är uppenbart för envar att slutet på

Metoderna för att bekämpa katastrof och hungersnöd är tillgängliga, de åtgärder som krävs tämligen uppenbara, enkla, fullt genomförbara, och helt och hållet inom räckhåll för folkets krafter." Vi kan börja med att uppdatera *Kommunistiska manifestet* och lista tio sådana åtgärder:

detta krig, som är så nära förbundet med det rådande kapitalistiska systemet, kräver att kapitalet självt bekämpas.” Detta är tiden för att läsa 1917 års Lenin på nytt och tillvarata den förnuftiga kärnan i det bolsjevikiska projektet:

Vi kan måhända göra den mest slående jämförelsen av alla mellan reaktionärt-byråkratiska metoder för att bekämpa en katastrof, som stannar vid minimala reformer, och revolutionärt-demokratiska metoder som, för att leva upp till sitt namn, måste sikta på en våldsam brytning med det gamla, obsoleta systemet och snabbast tänkbara framsteg...

Tidsbristen är den avgörande dimensionen. Den sölande borgarklassen ”låter sig som alltid ledas av regeln *’après nous le deluge’*” – efter oss syndafloden. Åtgärder som kan rädda miljoner eller till och med miljarder liv skulle kunna införas, om bara de blockerande intressena röjdes bort. ”Metoderna för att bekämpa katastrof och hungersnöd är tillgängliga, de åtgärder som krävs tämligen uppenbara, enkla, fullt genomförbara, och helt och hållet inom räckhåll för folkets krafter.” Vi kan börja med att uppdatera *Kommunistiska manifestet* och lista tio sådana åtgärder:

- 1.) Implementera ett totalt moratorium för alla nya anläggningar för att utvinna kol, olja eller naturgas.
- 2.) Stäng alla kraftverk som drivs på sådana bränslen.
- 3.) Generera 100 procent av elektriciteten från icke-fossila källor, i första hand vind och sol.
- 4.) Avbryt utbyggnaden av infrastruktur för resor till havs, i luften och på väg; konvertera väg- och havstrafik till el- och vinddrift; ransonera återstående flygresor för att garantera rättvis fördelning tills alla fossildrivna flygresor kan ersättas med andra transportmedel.
- 5.) Bygg ut kollektivtrafik på alla nivåer, från bussar och tunnelbanor till interkontinentala höghastighetståg.
- 6.) Begränsa mattransporter med flyg och båt och styr efterfrågan mot lokala källor.
- 7.) Avbryt skövling av tropiska skogar och initiera massiva program för återförskogning.
- 8.) Renovera gamla byggnader med ny isolering och kräv att alla nya hus som byggs kan producera egen energi.
- 9.) Avveckla köttindustrin och förflytta mänskliga proteinbehov till vegetabiliska källor.
- 10.) Håll in offentliga investeringar i utvecklandet och spridningen av de mest effektiva och hållbara teknologerna

för förnybar energi och koldioxidbindning för att få ned koldioxidhalten.

Det skulle vara en början – inget mer – men det skulle antagligen uppgå till en revolution, inte bara i produktivkrafterna utan också i de sociala relationer med vilka de är så tätt sammantvinnade. Exakt hur hårt fenomenet koldioxidutsläpp är bundet till klassamhället har nyligen visats av två slående rapporter. En tiondel av den mänskliga arten ansvarar för hälften av alla nuvarande utsläpp från konsumtion, hälften av arten för en tiondel. Koldioxidavtrycket från den rikaste procenten av jordens befolkning är 175 gånger större än det från de fattigaste 10 procenten; utsläppen från den rikaste procenten av amerikanerna, luxemburgarna och saudiaraberna är två tusen gånger större än de från de fattigaste hondurerna, moçambikierna eller rwandiererna. Andelarna av all CO₂ som släppts ut sedan 1820 är lika snett fördelade. Ekologiskt klasshat är sannerligen legitimt, och då har vi ändå inte nämnt fossilkapitalets hårda kärna, världens alla Rex Tillersons, miljardärerna som simmar i pengar från fossila bränslen som tagits upp för förbränning. Ha inga illusioner: en revolution av det här slaget skulle ha sin beskärda del av fiender.

Revolutionens subjekt

Vem ska genomföra den? Var finns klimatrevolutionens svar på Petrograds metallarbetare och Kronstadts matrosor? Se på det land som toppar en färsk mätning av de länder där människor oroar sig mest för den globala uppvärmningen: Burkina Faso, i detta nu sönderrivet av uteblivna regn och förstärkta sandstormar, likaledes högst upp på listan över afrikanska nationer som lider av exceptionellt varma arbetsdagar. Kan en bonde från Burkina Faso storma fossilkapitalets vinterpalats – kan hon ens få syn på dem under sin livstid, eller är Exxon-Mobils högkvarter i Texas och de glittrande tornen i Dubai för långt bortom hennes räckhåll, för att inte tala om hennes och hennes likars kapacitet för revolutionär aktion? Det skulle antagligen vara lika lätt att vinna masstöd för ovanstående tiopunktsprogram i Burkina Faso som det skulle vara svårt att driva igenom det därifrån.

Just de avgrunds djupa klyftorna inom arten – i trots mot allt tal om ”antropocen”, om mänskligheten i allmänhet som ansvarig, om ”oss alla” som fienden – kan visa sig vara det största hindret mot att angripa katastrofens drivkrafter: offren för det systematiska våld som kallas fossilbränsleförbränning befinner sig kanske helt enkelt *alltför långt bort* från förövarna för att kunna störta dem. Revolutioner-symptom tar sikte på exploaterer och

förtryckare i den omedelbara omgivningen och är således inte svåra att föreställa sig när vissa liv blir outhärdliga, men revolutioner-mot-orsakerna måste, om de ska sjösättas av de direkt berörda klasserna, färdas över klotet. Det förefaller således mer troligt att uppror väljer näraliggande Makhloufs snarare än avlägsna Tillersons som måltavlor. Annorlunda uttryckt förefaller det otroligt att klimatets motsvarighet till ett fackföreningsmedvetande – en förutsättning för varje oktoberstöt – skulle kunna uppstå spontant. Det är annorlunda med exempelvis oljeborrning eller bygget av en pipeline – när ett företag invaderar ett folks hemland är antagonismen naken och uppenbar och motståndet infinner sig lätt – men den globala uppvärmningen *som sådan* kan slakta miljoner inifrån ett palats som aldrig visar sig i synfältet och följaktligen är svårt att inta.

Detta tycks vara det grundläggande strategiska dilemmat för all kamp mot klimatförändringarna. Den mest lovande visionen för att ta sig ur det har formulerats – om än inte i sådana termer – av Naomi Klein i *Det här förändrar allt: Kapitalismen kontra klimatet*. Hon tjuvkopplar distansproblemet och argumenterar för att eftersom dagens kapitalism är så indränkt i fossila bränslen så bedriver vem som helst som ingår i en social rörelse under dess styre en objektiv kamp mot den globala uppvärmningen, vare sig hon eller han bryr sig om den eller lider av dess följder. Brasilianare som protesterar mot höjda busspriser och kräver gratis kollektivtrafik är bara några ord från att resa krav nummer fem i listan ovan, medan Ogonifolkets aktivister som sparkar ut Shell kämpar för fullt för det första. På samma sätt har exempelvis Lasse Henriksson hävdad att europeiska bilarbetare som slåss för sina jobb, i enlighet med den typ av fackföreningsmedvetande de alltid har haft, har ett intresse av att ställa om sina fabriker till produktion som behövs i övergången till ett fossilfritt samhälle – vindkraftverk, bussar – snarare än att se dem försvinna till något låglöneland. Alla sociala strider är strider mot fossilkapitalet: subjekten måste bara bli medvetna om det. Med Kleins ord ”är miljökrisen – om den förstås tillräckligt brett – inte överordnad våra mest akuta politiska och ekonomiska stridsfrågor: den laddar var och en av dem med existentiell betydelse.” Denna formel har fördelen att göra bredast möjliga allians tänkbar. Inget mindre krävs i denna kamp.

Klimatrörelsen

Det återstår att se om detta är en lösning som i praktisk verklighet kan ersätta frånvaron av slagkraftiga rörelser som springer ur att vara omedelbart

I de framskridna kapitalistiska länderna och i de mest utvecklade delarna av övriga världen råder ingen brist på måltavlor, det är bara att söka rätt på närmaste kolkraftverk, pipeline, SUV, flygplats eller växande köpcenter...

drabbad. Hittills har vi inte, i relation till klimatförändringarnas effekter, sett något som kan jämföras med palestiniernas kamp mot sionismen eller fabriksarbetare som strejkar mot tempoökningar. Förvisso är subjekten tydliga i-sig, de fördrivna och exploaterade finns för handen men inte som subjekt (eller klass-) för-sig; de bekämpar inte aktivt sina fiender. Denna uppenbara frånvaro av aktörer med en tydlig klimatkamp som central komponent är i sig en hämsko för utbrott av klimatuppror som står i proportion till problemets omfattning. Vad vi har, är en spirande klimatrörelse. I varje allians som drar samman hela spektret av sociala rörelser för att stoppa fossilkapitalet måste denna vara en hörnsten. Den bär ett antal ovedersägliga argument i linje med slagordet "det finns inga jobb att rädda på en död planet": vad det än är mer som är målet för din strävan så förutsätter det ett någorlunda stabilt klimat, och även om ökensanden inte inkräktar på din tröskel i just detta nu, så kan du vara säker på att påverkas förr eller senare. Om den tyske arbetaren rycker på axlarna åt umbärandena för bonden i Burkina Faso, eller som boren optimist tröstar sig med, att i Tyskland är det i alla fall inte så illa; så är det från klimatrörelsen han kommer att höra *'De te fabula narratur'* - det är om dig, det berättas här! Klimatrörelsen samlar och kristalliserar insikterna om de globala förändringarnas konsekvenser; att Syrien inte kan överleva när Den Bördiga halvmånen försvinner, eller att Egypten går under vid tre meters havsnivåhöjning, Burkina Faso vid fyra graders temperaturökning; den ger röst åt de mest sårbara massorna, även när den talar i deras ställe. Ja, det finns - av strukturella skäl som ännu måste överbryggas - en komponent av det som klassiska marxister skulle kalla substitutionism och voluntarism.

Den här rörelsen har vunnit ett antal anmärkningsvärda segrar de senaste åren. Avbrytandet av den planerade oljeledningen Keystone XL genom Kanada och USA, Shells tillbakadragande från Arktis, den allt livskraftigare kampanjen för divestering, avvecklandet av kolprojekt från Oregon till Orissa i Indien, allt detta har skett i snabb följd. Rörelsen skärpte sin profil ytterligare genom Break Free-kampanjen i maj 2016, den hittills största koordinerade, direkta aktionen i internationell skala mot fossilbränsleutvinningen, vilken sträckte sig från Filippinerna till Wales, Nya Zeeland och Ecuador. Centrum i kampanjen var aktionerna kring klimataktivisternas läger, Ende Gelände, som rests ett stenkast från Schwarze Pumpe, ett kolkraftverk i Lusatiaregionen i Tyskland, som drivs på brunkol - det smutsigaste av alla fossilbränslen - vilket utvinns ur ett gigantiskt, närliggande dagbrott, en av de största, mest koncentrerade utsläppspunkterna av CO₂ i Europa. Lägrets olika delar hade namngivits efter avlägsna önationer, Kiribati, Tuvalu, Maldiverna. Fredagen den 13:e maj 2016 startade den mångfacetterade offensiven mot Schwarze Pumpe när ettusen aktivister - i lägret samlades nästan fyratusen - bröt tog sig in i dagbrottet, tog över de jättelika grävmaskinerna och slog sig ner för att stanna över helgen. På lördagsmorgonen var vi än fler som ockuperade järnvägslinjerna som för kolet till svarta pumpen. En kort inbrytning på det inhägnade området runt själva kolkraftverket fick de i antal underlägsna poliserna att godtyckligt använda batonger, pepparspray och arresteringar, men blockaden höll, tills ägarna på söndagsmorgonen deklarerade att klimataktivister hade tvingat dem att lägga ned all elproduktion. Det hade aldrig tidigare hänt i Centraleuropa.

Bakgrunden till den här aktionen är belysande. I riksdagsvalet 2014 bar miljöpartiets språkrör Gustav Fridolin runt en kolbit i kavajfickan. Vart han visade sig i, i varje tal och TV-debatt, viftade han med kolbiten och lovade med fast beslutsamhet i rösten att kolet inte längre skulle smutsa den svenska statsmakten händer. Bilden av Sverige som ett föregångsland hade länge nog svärtats av att statliga Vattenfall ägde och drev Schwarze Pumpe och fyra andra brunkolskomplex i samma område. Vid tidpunkten för valet motsvarade koldioxidutsläppen från det här ägandet lika mycket som de totala utsläppen från det svenska territoriet, plus en tredjedel till. Nu var det dags, deklarerade Fridolin, att lägga ner dem och låta kolet stanna under jord. Om miljöpartiet hamnade i regeringsställning så skulle de se till att Vattenfall stängde ner sina tyska kraftverk och gruvor - det var det enskilt viktigaste vallöftet. Två år senare var anläggningarna inte längre i svensk ägo. De hade sålts till ett tjeckiskt konsortium vars uttryckliga affärsplan är profiter från en ny renässans för brunkol i Europa. Miljöpartiet stoppade med andra ord en världens största brunkolsfyndigheter direkt i gapet på fossilkapitalet. Partiet, som förmodligen är det mesta inflytelserika världen av den här typen, hamnade i sin värsta kris någonsin och sveket är odiskutabelt ett av de värsta i det reformistiska miljöarbetets historia. Fridolin krönte partiets förnedring med att å den svenska regeringens vägnar beteckna aktionerna vid Ende Gelände som "illegala",

För var och en med en vetenskapligt grundad verklighetsuppfattning är det uppenbart att det är genom att tusenfaldigt upprepa aktioner som den i Ende Gelände som nödvändiga förändringar kan ske. I de framskridna kapitalistiska länderna och i de mest

utvecklade delarna av övriga världen råder ingen brist på måltavlor, det är bara att söka rätt på närmaste kolkraftverk, pipeline, SUV, flygplats eller växande köpcenter... Det är inget mindre än en framvällande offensiv in i fossilkapitalets revir av den här typen som är uppgiften en revolutionär klimatrörelse. Men uppenbarligen har inte rörelsen den storlek och kapacitet som fodras idag. Kanske kan någon extrem väderhändelse av rent traumatiserande proportioner komma att utlösa en språngartad utveckling av rörelsen. Men även i sådant fall så, det visar erfarenheterna kring Vattenfalls brunkol, är det inte tillräckligt med direkta aktioner, staten måste ta de avgörande besluten - eller med andra ord statsmakten måste vridas ur händerna från alla sådana som Fridolin och Tillerson om ett omvandlingsprogram av den typ som skisserades tidigare ska kunna genomföras. Men i det ideologiska bakrus efter 1989 års "realsocialistiska" sammanbrott som delar av aktivistmiljön vilken utgör klimatrörelsen fortfarande ruvar på, så dröjer sig kvar en fetischering av direkta aktioner som en i sig tillräcklig taktik, och ett motstånd mot att beakta Lenins lärdom: "Frågan om statsmakten är utan tvivel den viktigaste frågan i varje revolution"

Kan klimatrörelsen växa i omfång med flera storleksordningar, samla progressiva krafter runt sig och utveckla en bärkraftig strategi för att kanalisera sin mål genom statsmakten - allt inom en tidsram som är relevant i denna snabbt allt hetare värld? De är en svår utmaning, för att uttrycka det mycket mildt. Men för att citera Daniel Bensaid, den kanske mest lysande teoretikern vad gäller revolutionär strategi från andra halvan av förra århundradet: "allt tvivel handlar om möjligheterna att nå framgång, inte om nödvändigheten av att försöka" <<

BILD. Ende Gelände

FOTO: 350.org/Tim Wagner

VEN

EZU

ELA

– Djup kris och råoljeberoendets konsekvenser

2016 blir det svåraste krisåret i Venezuela på flera årtionden. Den senaste krisen i den kapitalistiska världsekonomin har slagit hårt mot det exportberoende landet. Redan 2009 började återverkningarna från den internationella finanskrisen bli kännbara. Men det är under de senaste tre åren krisen har nått en helt ny nivå.

Priset på olja har fallit från 100 dollar per fat 2013 till, som lägst, 24 dollar i år. De sociala, politiska och ekonomiska konsekvenserna har varit dramatiska. Enligt FNs ekonomiska kommission för Latinamerika och Karibien, ECLAC, minskade landets BNP med fyra procent 2014. Förra året fortsatte nedgången med ytterligare över sju procent och i år beräknas ytterligare en försämring med över sju procent.

Den marxistiske ekonomen Manuel Sutherland har i sina analyser av den ekonomiska utvecklingen visat att mycket av de ökade oljeintäkterna – förutom att finansiera sociala reformer – gick till kraftigt ökad import av konsumtionsvaror. År 2003 uppgick importkostnaden till 14 miljarder dollar. År 2012 var samma siffra 78 miljarder dollar. Av denna senare summa "antogs" 60 procent gå till investeringar, men detta avspeglades aldrig i någon ökad inhemsk produktion av kapital- och konsumtionsvaror. Snarare minskade produktionen i Venezuela – den växande inhemska konsum-

tionen täcktes helt av importökningen och en allt större utlandsskuldsättning. Men en hel del av denna "import" har helt klart också bestått i att korrumperade statstjänstemän i samarbete med privata (ofta helt fiktiva) företag kanaliserat stora summor ut ur landet. Kapitalflykten från Venezuela har varit den högsta i världen.

Med kraftigt sjunkande exportintäkter, och därmed minskad import, har tillgång på basvaror, livsmedel och medicin allvarligt försämrats. Bristen på livsnödvändiga varor tvingar stora delar av befolkningen (inte enbart statstjänstemän och företagare med dollartillgångar) att som en ren överlevnadsstrategi delta i den informella, olagliga handeln. Den reallönesänkning och ökade fattigdom, som drabbar de mest utsatta grupperna i samhället hårdast, får sociala konsekvenser som demoraliserar de som tidigare utgjort revolutionens sociala bas.

Sutherland har påpekat att ett möjligt alternativ till den förda politiken varit att spara en del av exportintäkterna under åren av höga råvarupriser för att sedan underbalansera statsbudgeten vid det kraftiga priset. Det hade inte löst problemet med de cykliska svängningarna på den kapitalistiska världsmarknaden, men gjort det möjligt att möta nedgången på ett annat sätt än det som nu väljs. (För den som är spanskspråkig finns Manuel Sutherlands ekonomiska analyser av bland annat

exportberoendet, reallönesänkningen, inflationens orsaker på Aporreas webbsida: aporrea.org).

Röda Rummet publicerar här två texter som belyser krisen ur olika perspektiv. Den amerikanske ekonomen Mark Weisbrot skisserar ett program för vad regeringen borde göra för att på kort sikt få fart på ekonomin och stopp på inflationen. Den venezolanske sociologen Edgardo Lander tecknar en mörkare bild av framtidsutsikterna i sin artikel *The Implosion of Venezuela's rentier state*. Landers artikel är en hård kritik av den råvarubaserade modell för utveckling som den "bolivarianska revolutionen" haft som grundval och vilken, trots chavismens progressiva intentioner, lett till korruption och klientism, och har lett fram till en regering som kortskiktigt klamrar sig fast vid makten utan att ha förmåga hantera det ekonomiska sönderfallet eller mobilisera folkligt stöd för en verklig socialistisk brytning med kapitalismen: "Utmaningen är att förhindra att slutet för Maduroregeringen blir till ett nederlag för de förväntningar om samhällsförändring som Venezuelas folk bär. Chavismens anhängare ska inte ta på sig regeringens misslyckande".

Det utdrag ur Landers artikel som vi här återger är en kritisk analys av Maduroregeringens planer på att bryta oljeberoendet med en annan form av råvaruutvinning; mineralexport. Landers hela artikel kan läsas på tni.org

Från oljeutvinning till mineraler

— samma samhällsmodell

Den djupa kris som Venezuela befinner sig i är en avgörande vändpunkt i landets moderna historia. Men vilken riktning tar den?

Sociologen **Edgardo Lander** analyserar vad som uppenbarligen är Maduroregeringens "alternativ" till den oljeberoende ekonomin.

BIILD. I mitten Venezuelas president Nicolás Maduro.

Efter ett århundrade som präglats av en ekonomi dominerad av intäkter från oljeexport, vilket utgjort grunden för det statscenterade klientsystem som har förstört både miljön och den kulturella mångfalden, så borde detta vara en tidpunkt då det venezolanska samhället inser att det är samhällsmodellen som befinner sig i dödsryckningar. Bortom de omedelbara, extraordinära åtgärder som är nödvändiga för att hantera krisen vad gäller mediciner och livsmedel så är det dags att öppna upp övergripande diskussioner, och experiment med kollektiva processer, för att möta utmaningarna som krävs för den brådskande övergången till en annan samhällsmodell. Det är dock inte vad som sker. Den konsensus som råder runt oljans betydelse för ekonomin ifrågasätts bara på retorisk nivå. Trots de väldiga åsiktsskillnaderna mellan PSUV och MUD i varenda politisk fråga så hade båda partierna i senaste valet loftat att fördubbla oljeproduktionen till sex miljoner fat per dag fram till 2019 i sina

valmanifest. Vad båda partierna såg som framtiden för Venezuela var med andra ord att fördjupa samhällsmodellen baserad på oljeintäkter.

Bortsett från att oljepriset troligen inte kommer att återhämta sig särskilt mycket, vad har Venezuela för glädje av att ha de största oljetillgångarna på planeten när åtminstone 80 procent av dessa måste stanna under jord om vi ska ha någon chans att förhindra klimatförändringar som är så katastrofala att de utgör ett hot mot själva mänskligheten?

Oppositionen inriktar sig nästan uteslutande på att få bort Maduroregeringen för att kunna återgå till den normala (nyliberala?) ordning som bröts av det Bolivarianska projektet. Från regeringens sida är den viktigaste åtgärden - vid sidan av ett antal osammanhängande, improviserade manövrar som knappast tyder på att man förstår allvaret i landets kris - att skapa en ny sektor som är drivande i ekonomin: gruvdrift. Man vill med andra ord ersätta en stat byggd på oljeutvinning med en stat byggd på mineralutvinning.

Den 24 februari 2016 undertecknade Nicolás Maduro ett presidentdekret som skapade en "Ny nationell strategisk utvecklingszon" - Arco Minero del Orinoco - vilket innebär öppnandet av 12000 kvadratkilometer - tolv procent

av landets territorium - för storskalig brytning av guld, diamanter, coltan, järn och andra mineraler. Enligt Nelson Merentes, ordförande för Venezuelas centralbank, så har regeringen redan slutit avtal med 150 inhemska och transnationella företag som nu kommer att ha möjlighet att söka efter mineralfyndigheter och gå vidare i produktionsfasen; brytande av guld, diamanter, järn och coltan". Vilka bolag det handlar om och vad avtalen mer precist innebär är inte offentligt.

Gruvbrytning, speciellt i den extraordinära omfattning som förutses i Arco Minero del Orinoco, innebär att man kortsiktigt får kontantintäkter till priset av oåterkallelig social och miljömässig förstörelse av en stor del av landet, och etnisk utplåning av urbefolkningen som lever där. Området innefattar tropiska regnskogar i Venezuelas Amazonasregion, vidsträckta savanner med känslig jordmån, stor biologisk mångfald och livsnödvändiga färskvattenresurser. Det som sker är en direkt följd av ett presidentbeslut taget utan någon offentlig debatt över huvudetaget, i ett land vars konstitution definierar samhället som "demokratiskt, deltagarstyrt... multietniskt och mångkulturellt", och utan att några av de miljökonsekvensutredningar som lagen föreskriver har gjorts.

Långt i från att vara ett alternativ till modellen med en statsmakt baserad

på råvaruinkomster, som har varit förhärskande i ett århundrade visar dekretet att man tar ett strategiskt beslut att intensifiera den logiken med nya former av råvarexploatering. Regeringen fokuserar framför allt på guldutvinning. Enligt Eulogio Del Pino, minister med ansvar för gruvdrift och oljeutvinning och ordförande för det statliga oljebolaget PDVSA, beräknas guldfyndigheterna uppgå till 7 000 ton, vilket med dagens världsmarknadspriiser innebär ett värde på ungefär 280 miljarder dollar.

Erfarenheter världen över visar otvetydigt att det inte finns någon storskalig teknik för gruvdrift som inte innebär allvarliga skador på miljön. I ett skogbevuxet område som Arco Minero kommer brytning i dagbrott med nödvändighet leda till massiv irreversibel avskogning. Det kommer allvarligt påverka den biologiska rikedom och leda till utrotning av ett stort antal arter. Amazonasskogen är ett livsviktigt försvar mot den globala uppvärmningen som pågår. När dessa skogar huggs ner ökar utsläppen av växthusgaser och skogens förmåga att absorbera sådana gaser minskar, vilket förstärker uppvärmningen. Således får de här åtgärderna konsekvenser långt utanför landets gränser. Istället för att prioritera det akuta behovet att få stopp på skogsskövlingen som pågår idag och den förstörelse som drabbar vattendrag genom illegal guldbrytning

ARTIKELFÖRFATTARE

Edgardo Lander

är sociolog, verksam vid Universidad Central de Venezuela i Caracas.

i stora delar av landet, som illegala paramilitära grupper bedriver, så innebär den planerade gruvdriften i Arco Minero del Orinoco att förstörelsen kommer ske i än snabbare takt.

Miljöskövling

Projektet är ett grovt brott mot urbefolkningarnas rättigheter som de garanteras i kapitel sju i den Bolivarianska Republiken Venezuelas konstitution. Det bryter också mot rättigheter stipulerade i några av de viktigaste lagarna som Nationalförsamlingen stiftat de senaste årtiondena: Lagen om avgränsning och skydd av urbefolkningars habitat och territorium (2001) och den Organiska lagen om urbefolkningar och samhällen (2005). Ett av de värsta brotten mot lagstiftade rättigheter är hur man förbigår alla regler om informerat och ömsesidigt deltagande som är tydligt stadfäst i både venezolansk och internationell lag när det gäller aktiviteter som negativt kan påverka urbefolkningars livsmiljöer och territorier. Helt i strid med konstitutionen erkänner regeringen inte ens urbefolkningarnas existens och låter dem försvinna som folkslag med hänvisning till 21:a århundradets socialism.

I likhet med resten av världen så har man i Venezuela tidigare prioriterat gruvbrytning och gas- och oljeproduktion framför bevarandet av vattenresurser, eftersom vatten betraktats som en evigt tillgänglig resurs. Detta har fått katastrofala konsekvenser i många länder. Det mest dramatiska exemplet i Venezuela gäller Maracaibosjön, den största sötvattenssjön i Latinamerika. Öppnandet av en kanal för oljetankers, årtionden av övergödning från jordbrukets konstgödsel och dumpandet av orenat avlopp i sjön har lett till att denna livsviktiga färskvattenreservoar långsamt men obönhörligt dött. Är det venezolanska samhället berett att låta denna miljökatastrof upprepas i avrinningsområdena för Caura, Caroni och Orinoco, floderna i Amazonasområdet? Området söder om Orinoco är landets främsta källa för dricksvatten. Den skogsskövling som storskalig gruvbrytning innebär kommer oundvikligen leda till minskat vattenflöde i dessa floder.

Den pågående krisen i landets elförsörjning har haft en betydande inverkan på människors dagliga liv i Venezuela de senaste åren, och denna beror delvis på minskat vattenflöde i Caronifloden vars vattenkraftsanläggningar står för 70 procent av den elkraft som förbrukas i landet. Förutom de störningar som orsakas av klimatförändringarna så kommer de storskaliga gruvprojekten i Arco Minero del Orinoco direkt minska dammanlägg-

ningarnas kapacitet att generera ytterligare, och då först genom att minska vattenflödet i floderna. Genom avskogningen kommer mängden sediment i floderna sedan öka vilket, gradvis minskar dammarnas lagringskapacitet och livslängd. Alla vattenkraftsanläggningar i nedre Caroni befinner sig inom det område som markerats som Nationell strategisk utvecklingszon.

I planeringen för Arco Minero sägs att "privata, statsägda och företag med blandat ägarskap" kommer att vara involverade i gruvdriften. Dekretet öppnar för att ge dessa företag en rad offentliga stimulanser, såsom mer flexibla regelverk, förenklad och påskyndad administrativ hantering av myndighetsärenden, undantag från vissa lagstadgade villkor, skapandet av "förmånliga finansieringsmekanismer" och särskilda tullvillkor med förmånliga tariffer för företagets import. De kommer också erhålla en speciell beskattning som, helt eller delvis, befriar dem från företags- och mervärdesskatt.

Dekretet stänger varje möjlighet till protester mot effekterna av den storskaliga gruvdriften i Arco Minerozonen. Med målsättningen att förhindra allt motstånd mot gruvföretagets verksamhet har man skapat en Strategisk utvecklingszon som kontrolleras av de Nationella Bolivarianska Väpnade Styrkorna:

Artikel 25. Inga särintressen eller normer, samhörande med fackföreningar, sammanslutningar, eller grupper kan ha företräde framför allmänintresset att uppnå målsättningarna i detta dekret.

Var och en som utför eller understödjer handlingar som kan hindra alla eller delar av de produktiva aktiviteterna i den Strategiska Utvecklingszonen skapad via detta dekret kommer att bestraffas i enlighet med gällande lagstiftning.

Statens säkerhetsstyrkor skall vidta de omedelbara åtgärder som krävs för att skydda de löpande produktiva aktiviteter som framlagts i planeringen för Nationella Strategiska Utvecklingszonen Arco Minero del Orinoco, tillika de åtgärder som stipuleras i denna artikel.

"Särintressen"

Konsekvenserna av att låta "allmänintresset" har företräde framför "särintressen" är extremt allvarliga i det här fallet. "Allmänintresset" likställs med gruvbrytningsverksamheten som den beskrivs i presidentdekretet. Alla andra åsikter, alla andra intressen, inklusive att hänvisa till konstitutionen definieras som ett särintresse och kan få "statens säkerhetsstyrkor" att agera "för att skydda de löpande produktiva aktiviteter som framlagts i dekretet". Men vad menar man med "särintressen"? Skrivningarna i dekretet ger utrymme för mycket vida tolkningar. Fackföreningar nämns uttryckligen som särintresse. Utan tvekan betyder det att rättigheter som stadfästs i konstitutionen och i arbetsrättslagstiftning kan upphävas inom zonen. Kommer journalister kunna rapportera om vad som pågår i gruvområdena eller är de också "särintressen"?

Vad får det för konsekvenser för den befolkningsminoritet som påverkas mest av verksamheten; urbefolkningarna? Kommer det deras organisationer gör för att försvara sina konstitutionella rättigheter som folkgrupp, i enlighet med sina egna "normer", också betraktas som ett särintresse som kan slås ner om det kommer i konflikt med "allmänintresset"; gruvdrift på deras uråldriga bosättningsområde?

Det hela är än mer illavarslande om man beaktar att Maduro utfärdade ett annat dekretet två veckor före det om av Arco Minerozonen. I detta instiftas ett Militärföretag för gruv-, olja- och

gasindustri (Camimpeg) och detta ställs under försvarsministeriets kontroll. Det här företaget har ett brett spektrum av befogenheter att engagera sig i, aktiviteter med relation till gruvindustri och olja- och gasutvinning "utan begränsningar", och kommer med stor sannolikhet att vara inblandade i Arco Minero. Så förutom att agera i till försvar av ett hypotetiskt "allmänintresse" kommer försvarsmakten ha ett direkt ekonomiskt intresse av att gruvbrytningen inte hindras på något sätt. Och man kommer i kraft av dekretet ha lagen på sin sida.

Vi står inför utsikten att 1999 års konstitution, genom ett presidentdekret, kommer att upphävas inom tolv procent av landets territorium. Det kan bara tolkas som ett försök att nå två olika mål. För det första; att ge de företag vars investeringar regeringen försöker locka till sig garantier för att de fritt kommer att kunna bedriva sin verksamhet utan motstånd eller opposition. För det andra, att ge militären ännu mer makt över Venezuelas statsapparat och därmed tillförsäkra sig dess lojalitet gentemot den bolivarianska regeringen. Man uppnår detta genom att kriminalisera alla protester och allt motstånd mot gruvdriften.

En regering som kallar sig socialistisk, revolutionär och anti-kapitalistisk har med andra ord utfärdat dekret att landet måste underordna intresset hos stora multinationella gruvföretag i ett förstörelsebringande utvinningsprojekt som prisger landets framtid och sannolikt utplånar urbefolkningen som folkgrupp.

Reaktioner har dock kommit från olika sektorer av samhället. Bland de många forum, sammanslutningar, protester och uttalanden som följt på regeringens agerande framstår den anmälan som ett antal medborgare gjorde till högsta domstolen i den 31:e maj som ett viktigt kampanjfokus. Överklagandet kräver upphävande av presidentdekretet och kräver att högsta domstolen prövar om dekretet är lagligt och i överensstämmelse med konstitutionen.

Kampanjen för att upphäva Arco Minero dekretet är en del i kampen för en demokratisk framtid byggd på ekonomi som inte är baserad på råvaruinkomster och är i harmoni med naturen. Det är också en del i kampen för att öppna ett politiskt utrymme som gör det möjligt att överskrida den fruktlösa polariseringen mellan regeringen och MUD som läser allt kollektivt tänkande och offentlig debatt i Venezuela. <<

Källa: Transnational institute 1/9 2016
Översättning: Peter Jervelycke
Befrage

BILD. Orinoco deltat, Venezuela

Venezuelas ekonomiska kris: Betyder den att vänstern misslyckats?

Internationella medier har under lång tid nu levererat en oavbruten kanonad av historier och ledarkommentarer (ibland svåra att skilja från varandra) om sammanbrottet för Venezuelas ekonomi. Brist på mat och läkemedel, timslångt köande efter basvaror, inkomster som urholkas av tresiffrig inflation, och till och med matupplopp, dominerar medierapporteringen.

De konventionella förklaringarna till den rådande ekonomiska härvan är ganska förutsägbara. "Socialismen" har misslyckats – det spelar ingen roll att merparten av de jobb som skapades under Hugo Chavez tid var i den privata sektorn, eller att staten som institution är betydligt mindre än i till exempel Frankrike. Det var ett misslyckat experiment från första början, slår man fast.

Enligt den här sortens skildringar så var det nationaliseringar, näringslivsfientlig politik, populistiskt slöseri under åren med högt oljepris och sedan kollapsen av oljepriset från 2014, som beseglade Venezuelas öde. De som sprider den här sortens förklaringar

ARTIKELFÖRFATTARE

Mark Weisbrot

är ekonom och författare, en av grundarna av den progressiva tankesmedjan Center for Economic and Policy Research i Washington.

menar att den nedåtgående spiralen kommer att fortsätta tills chavisterna tvingats bort från makten antingen genom val eller en statskupp (de flesta av förståsigpåarna verkar inte bry sig om vilket).

Verkligheten är dock lite mer komplicerad. För det första så fungerade det Bolivarianska experimentet ganska hyfsat fram till 2014 – efter det att Chávezregeringen fått kontroll över den nationella oljeindustrin så växte realinkomsterna per capita med två procent årligen. Det var en enorm förändring jämfört med den 20 år långa nedgången före Chávez, då BNP per capita minskade med i snitt 1.2 procent per år. Mellan 2004 och 2014 sjönk fattigdomen med 49 procent och den extrema fattigdomen med 63 procent – och detta innefattar bara rena kontantintäkter. Till det ska läggas att antalet personer över 60 år som fick offentligt finansierad pension tredubblades och att miljontals venezolaner fick tillgång till sjukvård och utbildning. De här framstegen under en tioårsperiod förklarar att regeringspartiet PSUV kunde få 41 procent av rösterna i parlamentsvalet i december 2015, trots svårartad varubrist, inflation på 180 procent och djup ekonomisk recession.

Men för att komma tillbaka till den nedåtgående spiralen under de senaste tre åren: Var den oundviklig? Och kan den inte brytas förrän PSUV lämnar ifrån sig makten? För att besvara de här frågorna så måste vi titta på hur Venezuela hamnade i den här situationen och vad som krävs för att komma ur den.

Bakgrunden till den ekonomiska nedgången

Hösten 2012 begränsade regeringen drastiskt möjligheterna att växla till sig utländsk valuta, och ytterligare åtgärder med samma syfte vidtogs i februari 2013. Det var vid den här tidpunkten som bristen på basvaror kraftigt ökade och inflationen och dollarkursen på den svarta marknaden sköt i höjden. Den officiella växelkursen, det pris till vilket regeringen sålde de dollar man fick från oljehandeln, var satt till 6.3 Bolivares Fuertes (Bs.F) per dollar. Men en parallell marknad fanns redan och bristen på dollar drev upp kursen på denna. Kursökningen på den parallella marknaden ökade inflationen eftersom det ökade priserna på importerade varor. Och när inflationen stiger vill fler köpa dollar eftersom man ser dollarn som en värdesäkring av tillgångarna gentemot den värdeminskning inflationen innebär. Vilket driver upp dollarpriset, vilket ökar inflationen ytterligare, och så vidare. I oktober 2012 låg inflationen på 18 procent och prisökningen på den parallella dollarmarknaden på 13 procent. Mot slutet av 2015 var inflationen på 180 procent och kursökningen på den parallella dollarmarknaden 833 procent. Bristen på konsumtionsvaror och andra varor bidrar också till att förstärka inflationsspiralen och förvärras i sin tur som en följd av den.

Det första kvartalet 2014 befann sig Venezuela redan i recession trots att oljepriset på den internationella marknaden låg på över 100 dollar per fat. I januari 2015 hade priset fallit till 48 dollar och ligger kvar på ungefär samma nivå idag. Detta utarmade regeringens intäkter i motsvarande grad och regeringen hemföll åt att trycka pengar för att täcka utgifter. Att öka penningmängden leder inte automatiskt till ökad inflation, men i den rådande ekonomiska kontexten med en redan pågående inflationsspiral så gjorde det absolut det.

Sedan mars i år har kursen på den parallella dollarmarknaden fallit från en topp på 1 211 till ungefär 1 024 Bs.F per dollar – ett fall på cirka 15 procent i förhållande till den inhemska valutan – efter att oavbrutet ha stigit i över tre år. Samtidigt har regeringen låtit dollarkursen stiga på en tredje marknad, den så kalla SIMADI- eller DICOM-kursen. Den ligger nu runt 640 Bs.F per dollar, eller på över 60 procent av kursen på den parallella marknaden.

Detta betyder inte att ekonomin är på väg att stabiliseras,

För det första så är den parallella växelkursen fortfarande 100 gånger högre än den officiella. För det andra så är en av de huvudsakliga orsakerna till att inflationsspiralen bromsat in den fördjupade recessionen i sig. Det är betydligt färre människor som nu har råd att köpa dollar, och många förbrukar sina dollarbesparingar för att köpa nödvändiga varor. Detta har tryckt ner priset på dollar på den parallella marknaden.

Det här innebär att Venezuelas ekonomi inte kan återhämta sig under det nuvarande växelkurssystemet. Man är fast i recessionen.

Dessutom skapar systemet med olika växelkurser, och de väldiga skillnaderna mellan dem, enorma incitament för korruption. Var och en som har tillgång till officiella dollar kan berika sig genom att sälja dem på svarta marknaden som i stort sett alla har åtkomst till.

Men det är inte bara genom det officiella växelkurssystemet som regeringens dollarintäkter går förlorade. Bensinpriset ligger, även efter vissa höjningar den senaste tiden, på på 6 Bs.F per liter - vilket motsvarar cirka 10 öre mätt med SIMADI-växelkursen. Även gas och elektricitet är kraftigt subventionerat. Dessa subventioner kostar regeringen över 13 procent av bruttonationalprodukten. Som jämförelse till den siffran kan man nämna att den amerikanska regeringens totala skatteintäkter uppgick till 10.6 procent av BNP. Samtidigt har man priskontroller som är svåra eller omöjliga att upprätthålla i den nuvarande ekonomiska situationen. Under 2015 steg konsumentpriserna i allmänhet med 180 procent, medan matpriserna som ska vara priskontrollerade steg med 300 procent, ett otvetydigt tecken på att systemet med priskontroll inte fungerar.

En möjlig väg till återhämtning

Miljontals venezolaner lever nu på att med olika metoder utnyttja de obalanser mellan olika marknader som uppstått – alltifrån att köa i timtal för att komma över ett litet parti subventionerad mat och sedan sälja det vidare, handla med valuta på den parallella marknaden eller sälja stulna varor. Även en diktatur med tillgång till

I mars 2016 deklarerade president Obama på nytt att Venezuela utgör ett "osedvanligt och extraordinärt hot mot USA:s nationella säkerhet" och införde ekonomiska sanktioner. Det är sanktioner som i sig inte är ekonomiskt viktiga, men de sänder en signal till investerare som väl vet vad som händer med länder som klassas som "extraordinära hot" mot USA.

ansenlig repressiv makt för att slå ned på alla illegala transaktioner skulle ha mycket svårt att hålla igång en fungerande ekonomi med så snedvridna prismetanier. Men Venezuela är ingen diktatur; i själva verket är statsmakten svag när det gäller förmågan att upprätthålla lag och ordning.

Det står alltså klart att det behövs genomgripande reformer för att få igång ekonomin igen.

Sydamerikanska nationernas union (UNASUR) har samlat en grupp ekonomer som leds av före detta presidenten i Dominikanska republiken, Leonel Fernández, vilka har tagit fram ett antal reformförslag. (För att undvika alla missförstånd; - Ja, jag ingår i gruppen).

Den mest uppenbara förändringen är att skapa ett enhetligt växelkurs-system. Detta bör ske snabbt och i ett enda steg. Regeringen skulle kunna auktionera ut en bestämd mängd dollar per dag och låta tillgång och efterfrågan bestämma kursen. Även om det verkar skrämmande att låta valutan flyta så skulle dollarpriset otvivelaktigt stabilisera sig på en avsevärt lägre nivå än den nuvarande kursen på den parallella marknaden. Flytande växelkurs är i praktiken enda sättet att hindra att man slösar bort statsmakten reserv av utländsk valuta i fruktlösa försök att bibehålla en övervärderad fast växelkurs.

Eftersom devalveringar i allmänhet leder till prisökningar så måste man skydda folkflertalet från effekterna av ökade kostnader på nödvändiga varor, inklusive mat. Detta kan göras genom en omfattande utvidgning av regeringens nuvarande system Tarjeta Misiones Socialistas – ett ransoneringsystem som ger direkt stöd till familjer med låga inkomster – vilket skulle kunna kompensera för prisökningarna. Det här systemet bör vara på plats innan man inför den enhetliga växelkursen.

Energisubventionerna skulle sedan kunna fhasas ut över 18 månader. För att göra det politiskt och ekonomiskt acceptabelt skulle regeringens ökade inkomster från energiprishöjningarna kunna tillföras Tarjetassystemet (tarjetas=kort, det vill säga ransoneringskort). Det skulle vara en nettovinst för den stora majoriteten av medborgare. En del av priskontrollerna – innefattande sådana som leder till att vissa producenter måste sälja till priser som inte täcker produktionskostnaderna – skulle fhasas ut.

Andra åtgärder för att försvara folks levnadsstandard innefattar löner som indexregieras i förhållande till inflationen och skapandet av tillfälliga offentliga sysselsättningsprogram för att skapa arbeten. Sådant kan finansieras med en förmögenhetsskatt av samma typ som man infört i Colombia och

med beskattning av finansiella transaktioner.

Regeringen kan finansiera omställningen genom att sälja en del av sina utländska tillgångar. Samtidigt måste man omstrukturera sina lån för att reducera de utgifter, i form av räntor och amorteringar, på 17 miljoner dollar som förfaller till betalning de kommande 18 månaderna.

Allt detta är görbart även med nuvarande oljepriser eftersom Venezuela redan anpassat sin import till de fallande oljepriserna, vilka står för 90 procent av landets dollarintäkter. Det här har inneburit en enorm omställning; importen har fallit med mer än hälften sedan 2012. Som jämförelse kan nämnas att Grekland, efter sex år av ekonomisk depression minskat sin import med 28 procent.

Dock innebär det också att den tunga biten i omställningen – vilken kräver att befolkningen sänker sin levnadsstandard för att drastiskt minska importen – redan har skett. Det är prisrelationerna som nu måste justeras för återhämtningen ska vara möjlig. Följaktligen kan Venezuela få igång tillväxten ganska snabbt utan den utdragna recession som nyliberala åtgärdsprogram normalt leder till.

Vänsterkritik av de föreslagna reformerna

Stora delar av vänstern – inklusive folk inom regeringen och i regeringspartiets PSUV:s bas – motsätter sig de här ekonomiska reformerna. Man tror att det är ett "paket" liknande de som Internationella Valutafondens eller andra nyliberala reformer som tidigare ökade fattigdomen. De ser den fasta växelkursen som socialistisk och en flytande kurs om en "marknadsreform". Men i själva verket så utgör den informella dollarekonomin en av de mest destruktiva "fria marknader" som finns; det är den värsta formen av "banditkapitalism" för att använda ett uttryck som Hugo Chávez myntade. (Chávez själv lät valutan flyta under en period i februari 2002, och dollarreserven ökade faktiskt då trots att det rådde allvarlig politisk instabilitet.) Och vi ska hålla i minnet att IMF förespråkade fasta, övervärderade växelkurser - med förödande resultat - i Argentina, Brasilien, Ryssland och ett antal asiatiska länder under de sista åren av förra århundradet.

Det finns inget nyliberalt med ett program där regeringen skapar sysselsättning, inflationsskyddar lönerna (vilket man inte gjort sedan inflationen sköt i höjden för nästan fyra år sedan), subventionerar mat och nödvändighetsprodukter i stor skala och överhuvudtaget skyddar folk i allmänhet från effekterna av anpassningen av de

relativa priserna.

Trots det så finns det folk på vänsterkanten som tror att Venezuela kan återhämta sig utan att åtgärda sina mest grundläggande och destruktiva ekonomiska obalanser. Regeringsrådgivaren Alfredo Serrano publicerade den förste september i år en artikel på 2 700 ord, Las Tesis Económicas del Chavismo, utan att det dysfunktionella växelkurssystemet nämndes.¹

Den amerikanska regeringen som har förespråkats "regimförändring" i Venezuela de senaste 15 åren försöker samtidigt att destabilisera ekonomin ytterligare. I mars 2016 deklarerade president Obama på nytt att Venezuela utgör ett "osedvanligt och extraordinärt hot mot USA:s nationella säkerhet" och införde ekonomiska sanktioner. Det är sanktioner som i sig inte är ekonomiskt viktiga, men de sänder en signal till investerare som väl vet vad som händer med länder som klassas som "extraordinära hot" mot USA. Obamaadministrationen har också pressat amerikanska finansiella institutioner till att inte göra affärer med Venezuela.

De internationella medieföretagen och deras vanliga informatörer spelar också sin standardroll och en del av de rapporter de lämnar om tillståndet i landet är helt fel. Under 2015 spreds rapporter om att andelen som lever under fattigdomsstrecket ökat med 76 procent, vilket var praktiskt omöjligt.² IMF, som har en lång historia av politiskt motiverat prognosmakande, förutspådde att BNP skulle minska med 10 procent föregående år, medan den verkliga siffran blev 5.7 procent.³ Medierna vidarrapporterar IMF:s inflationsprognoser för 2016 på 720 procent fastän det förmodligen blir betydligt mindre.⁴ Det här förstärker bilden av att mediebolagen hyser en extrem fiendlighet gentemot Venezuela att man inte drar sig för att överdriva ens när landet genomgår sin värsta ekonomiska kris på årtionden. Men även under den ekonomiska boomen mellan 2003 och 2008 då sysselsättningsgraden ökade snabbt och fattigdomen föll så var det svårt att hitta något positivt om Venezuela i de stora medierna.

Det bör hursomhelst stå klart att Venezuela inte kommer att återhämta sig, även om oljepriserna snabbt skulle börja stiga, utan att man genomför rejäla reformer som löser de värsta ekonomiska obalanserna. <<

Mark Weisbrot – Truthout,
27 oktober 2016
Översättning: Peter Jervelycke
Belfrage

Kan Sverige bli mer jämlikt?

Det socialdemokratiska författarparet **Anders Nilsson** och **Örjan Nyström** har gett ut en rad böcker där den svenska samhällsutvecklingen analyseras och där författarna dessutom presenterar egna uppslag till förändring. I sin senaste bok *Flyktingkrisen och den svenska modellen* strävar de efter att ge en bred strukturell förståelse av hur migrationsströmmarna påverkar det svenska samhället och vilka möjligheter och svårigheter som föreligger.

Nilsson/Nyström poängterar att det idag i många yrken råder brist – eller ibland till och med en skriande brist – på arbetskraft: plåtslagare, bussförare, svetsare, butiksbiträden och undersköterskor, för att bara ta några exempel. I själva verket befinner sig Sverige i ett läge där en omfattande invandring är nödvändig för att vi de närmaste decennierna ska kunna få till stånd en väl fungerande arbetskraftsförsörjning. Det som behövs är stora satsningar på yrkesutbildningar för att matcha ihop de arbetssökande med jobben. Författarna tillbakavisar också uppfattningen att de utlandsfödda på grund av bristande utbildning skulle vara hopplöst på efterkälken: ”Men ser vi till utbildningsstatus bland utlandsfödda som redan finns i riket skiljer den sig inte särskilt mycket från de inrikesföddas. Andelen högskoleutbildade är lika stor, cirka en fjärdedel (25–64 år): Däremot är det en högre andel av invandrarna som enbart har förgymnasial utbildning, cirka var fjärde individ”. Det ofta framförda påståendet om att utlandsfödda skulle ha en anmärkningsvärt låg sysselsättningsgrad – 67,8 procent i SCB:s statistik för 2016 – menar de också är en myt. Visst är det en bra bit lägre än noteringen för inrikesfödda på 83,1 procent, men det ligger över EU:s totala sysselsättningsgenomsnitt, som ligger på 64,9 procent.

När det gäller arbetsmarknaden är det dock en smula förvånande att författarna inte med ett enda ord tar upp vilken roll en eventuell arbetstidsförkortning skulle kunna spela. I det sammanhanget går det inte heller att komma ifrån att dagens arbetsmarknad uppvisar rejält motsägelsefulla drag; när, enligt Arbetsförmedlingens senaste siffror, hela

ANDERS NILSSON & ÖRJAN NYSTRÖM
Flyktingkrisen och den svenska modellen
Celanders förlag, 2016

364 000 människor (7,6 procent) står i arbetslöshetskön, samtidigt som det då inom flera sektorer och yrken råder en sådan brist på arbetskraft med rätt kompetens. Här kan också anföras mer än sysselsättningspolitiska argument till en arbetstidsförkortning. Ett av de stora sociala problemen idag är de galopperande sjukskrivningstalen och de experiment som gjorts med förkortad arbetstid uppvisar mer eller mindre entydigt positiva hälsoeffekter. Förkortad arbetstid skulle helt enkelt kunna bli en stor hälso- och välfärdsreform

New Public Management

I sin strukturanalys gör Nilsson/Nyström också en svidande vidräkning med New Public Management (NPM), det styrsystem som infördes i den offentliga sektorn under 1980-talet. Författarna menar att detta system lett till byråkratisering med nya hierarkier och ett formaliserat tidsslöseri av väldiga mått: ”Idag är det bara ungefär hälften av den tillgängliga arbetstiden inom kommuner och landsting som ägnas åt produktion av tjänster för medborgarna. Andra hälften går åt till interna processer, varav en stor del handlar om insamling och bearbetning av enkelt kvantifierbara data om verksamheten för administrativa och formaliserade styrprocesser av tvivelaktigt värde”. Som rena skräckexempel framstår författarnas påpekande om att socialassistenter ägnar endast tio procent av sin arbetstid till klientkontakter och lärare 34 procent av sin arbetstid åt undervisning.

Ett annat värdefullt avsnitt är det där den svenska bostadspolitikens behandlas. Här menar författarna att såväl dagens politiska höger – med sina förslag om avregleringar och mer av marknadshyror – som vänstern – med sitt fokus på mer av subventioner – bara behandlar symptom istället för att ge sig i kast med den verkliga sjukdomen bakom bostadsbristen. Det främsta hindret för att öka bostadsbyggandet är istället enligt Nilsson/Nyström att byggbranschen idag är starkt oligopolistisk med fyra dominerande byggföretag: Skanska, Peab, NCC och JM. Dessa

bolag strävar efter att upprätthålla en bristsituation som främjar lönsamheten. Nilsson och Nyströms förslag till förbättring är uppfriskande handfast för att komma från socialdemokratiskt håll: ”Bäst för att motverka detta vore tillkomsten av en stor fristående aktör i byggbranschen som verkar i allmänintresset. Sabo, de allmännyttiga bostadsbolagens samorganisation, borde vara idealisk för denna uppgift. Då skulle allmännyttan runt om i landet kunna gå in i rollen som aktiva byggherrar och inte bara vara förvaltande fastighetsbolag”

Skatteuttaget

Det man främst saknar i boken är ett ordentligt resonemang om nivån på det svenska skatteuttaget. Författarna konstaterar att det minskat från toppnoteringen på 50,4 procent av BNP 1990 till 43 procent 2015, men de utvecklar inga tankegångar om hur de här skulle vilja gå fram. Det är dock en massiv skattesänkning som ägt rum sedan 1990, på i år totalt 297 miljarder kronor 2015 jämfört med om 1990 år nivå skulle gälla. Nilsson/Nyström för istället ett resonemang om att EU i stort bör finansiera de växande kostnaderna för flyktingmottagningen med ökad sedelutgivning, som öronmärks till en expanderande offentlig konsumtion. Men det är väl mycket tveksamt om det är tillräckligt för att slå in på en mer expansiv ekonomisk politik generellt, vilket utifrån en rad resonemang i boken är det författarna tycks förespråka.

Att läsa *Flyktingkrisen och den svenska modellen* för tankarna till en annan bok och en annan tid; Gunnar Myrdals mycket läsvärda *Hur styrs landet* från 1982 där den svenska samhällsvetenskapens dåvarande grand old man företog en kritisk granskning av den välfärdsstat, som efter den snabba utbyggnaden på 1960- och 70-talet vid denna tid stod på sin höjdpunkt. I mångt och mycket t liknar Nilsson/Nyströms ansats Myrdals och boken ger läsaren en vidare förståelse av hur det rådande samhällsmaskineriet – med dess brister och styrkor – fungerar. <<

ARTIKELFÖRFATTARE

Anders Karlsson

ingår i röda rummets redaktion, är skribent på Internationalen och medlem av Socialistiska Partiet

En trädgård

Du är en trädgård där en bomb en gång föll och inte exploderade, under ett krig som pågick tidigare än du kan minnas. Den föll ner om natten. Den tjöt men där var så många tjut. Den hördes men glömdes. Den grävde ner sig. Man letade efter den men gav upp. Så mycket annat hade begravts levande.

Andra bomber föll nära den och exploderade. Du blev äldre. Den sov bland dina trädts rötter, de sänktes omkring den som nät kring en fisk som förmodats vara utdöd sen länge. Det regnade på dig. I din jord fann vattnet det mörka ägget med sina små vingar och hörde sig för, men då inget svar kom slog det läger intill, som intill stenarna utan ljus. Myrorna kom och dekorerade det med sina tunnlar. Med tiden sov larverna där, lutande mot den, och kläcktes hårda och regnbågsskimrande och klev iväg. Du blev äldre och tog lärdom av dagar och nätter.

Grepspetsar stötte mot den ovanifrån, letande i okun-
nighet. Du led. Du lider. Du förnyar dig. Vänner samlas
och fås att känna sig hemma. Spädbarn i sina vagnar
lämnas i din tysta skugga. Barn leker i ditt gräs och
älskande par ligger där om sommarkvällarna. Du åldras
med årtiderna. Du har blivit en fristad. Och en
dag när ett barn har lekt hos dig hela eftermiddagen,
räcker det med trycket från en rot eller en musnos eller
den sömnlösa rostens hunger för att utplåna alla dessa
år av fred: på din plats blir bara kvar en krater som
snabbt fylls av tid. Förgäves ska de fråga sig varför
du gjorde det.

W. S. Merwin

W.S. Merwin är en amerikansk poet född 1927 i New York och numera bosatt på Hawaii. Han debuterade 1952 och har sedan dess givit ut en rad diktsamlingar, senast *The Moon Before Morning* 2014. Merwin tilldelades Pulitzerpriset både 1971 och 2009.

Översättning: Tomas Tranströmer

Ur *Vykort från Maginotlinjen* (FIB:s lyrikklubb, 1983)

Distribution Ellerströms förlag: ellerstroms.se